

Postoj studentů středních škol k příslušníkům národnostních menšin

Bc. Zlata Horká

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zlata HORKÁ**
Osobní číslo: **H09172**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Postoj studentů středních škol k příslušníkům
národnostních menšin**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti multikulturalismu, multikulturální výchovy a sociálních postojů.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu s pomocí dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich prezentace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

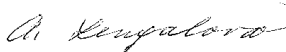
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

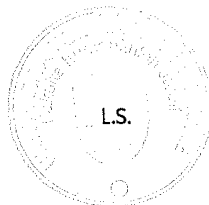
Seznam odborné literatury:

BADURA, Heinrich. Interkultureles Lernen in Ostmitteleuropa. Geschichte – Theorie – Methoden – Praxis. 1. vydání. Wien: Europäische Akademie für Lebensforschung, Integration und Zivilgesellschaft – EALIZ, 2011. s. 288. ISBN 978-3-85031-152-6.
FRYŠTENSKÁ, Marcela. Zákaz diskriminace a problematika multikulturalismu. 1. vydání. Brno: Vysoká škola Karla Engliš, 2010. s. 147. ISBN 978-80-86710-10-5.
HAVLOVÁ, Radka a kol. Kulturní pluralita současného světa II. 1. vydání. Praha: ekonomica, 2006. s. 188. ISBN 80-245-0987-3.
PETRUCIOVÁ, Jelena, ŠEVČÍKOVÁ, Veronika a kol. Jeden svět – Podpora multikulturní výchovy a vzdělávání. 1. vydání. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. s. 185. ISBN 978-80-7368-874-5.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd
Datum zadání bakalářské práce: **30. listopadu 2012**
Termín odevzdání bakalářské práce: **3. května 2013**

Ve Zlíně dne 19. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 12.3.2013

.....
Hloda Horla

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odprá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Téma bakalářské práce zní *Postoj studentů středních škol k příslušníkům národnostních menšin*. V teoretické části práce jsou shrnuty nejdůležitější aspekty multikulturalismu, multikulturní výchovy a jejích základních pojmů. Popsány jsou národnostní menšiny žijící v ČR a soužití s nimi. V druhé polovině teoretické části jsou přiblíženy sociální postoje. Praktická část je zaměřena na popis výzkumného problému a cíle, výzkumného souboru a metody. Následně jsou zanalyzována data výzkumu a shrnuty jeho výsledky.

Klíčová slova: multikulturní výchova, kultura, etnická skupina, národnostní menšina, sociální postoje.

ABSTRACT

The topic of this Bachelor thesis is *The Secondary School Students' Attitude towards Ethnic Minorities*. In the theoretical part there are firstly summarized the most important aspects of multiculturalism, multicultural education and its basic concepts. There are also described the ethnic minorities living in Czech Republic and the coexistence with them. Secondly, the theoretical part deals with social attitudes. The practical part concentrates on the research problem and target, the research group and the Method. Finally, it analysis the research data summarizes the research results.

Keywords: multicultural education, cultural, ethnic group, ethnic minorities, social attitudes.

Velké poděkování patří Mgr. Jakubu Hladíkovi, PhD. za jeho odborné vedení, za jeho hodnotné rady a čas, který mi věnoval při vypracování této bakalářské práce.

Motto:

„Mám sen, že moje čtyři děti budou jednoho dne žít v zemi, kde nebudou posuzováni podle barvy své kůže, ale podle svého charakteru.“

M. L. King

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA	13
1.1 MULTIKULTURALISMUS	13
1.2 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA.....	14
1.3 ZÁKLADNÍ POJMY MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY	16
1.4 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA JAKO SOUČÁST VZDĚLÁVÁNÍ	22
1.4.1 Rámcový vzdělávací program pro Gymnázia	24
2 NÁRODNOSTNÍ MENŠINY ŽIJÍCÍ U NÁS	26
2.1 UKRAJINSKÁ NÁRODNOSTNÍ MENŠINA	28
2.2 ROMSKÁ NÁRODNOSTNÍ MENŠINA	28
2.3 VIETNAMSKÁ NÁRODNOSTNÍ MENŠINA	29
2.4 RUSKÁ NÁRODNOSTNÍ MENŠINA	29
2.5 SOUŽITÍ S NÁRODNOSTNÍMI MENŠINAMI	30
2.5.1 Tolerance	30
2.5.2 Xenofobie	31
2.5.3 Rasismus	31
3 SOCIÁLNÍ POSTOJE	33
3.1 POSTOJ – Z POHLEDU SOCIÁLNÍ PSYCHOLOGIE	33
3.1.1 Změna postoje	35
3.2 PŘEDSUDKY A STEREOTYPY.....	36
3.2.1 Předsudky u dětí a mládeže	37
3.3 POSTOJE ČESKÉ SPOLEČNOSTI K CIZINCŮM	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
4 POSTOJ STUDENTŮ K NÁRODNOSTNÍM MENŠINÁM	40
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU	40
4.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR	40
4.3 VÝZKUMNÁ METODA.....	41
4.4 VYHODNOCENÍ DAT.....	42
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	43
5.1 SHRNUTÍ VÝZKUMU	55
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	63
SEZNAM TABULEK	64

SEZNAM PŘÍLOH.....	65
---------------------------	-----------

ÚVOD

V dnešní moderní době je základním předpokladem člověka, aby se přizpůsobil situaci, kdy se naše společnost proměňuje v multikulturní prostředí, kde spolu koexistují různé národnostní menšiny. Celý svět se neustále rozvíjí, globalizuje. Lidé chtějí navštívit a poznat nové státy a jejich kultury. Studenti studují v rámci vzdělávacích programů Evropské Unie ve všech státech světa, kde poznávají jinou mentalitu tamních obyvatel a jejich kulturu. Stále více lidí odchází za lepší prací do zahraničí. Jedním z předpokladů, který dovoluje volný pohyb lidí po Evropě, je Schengenská smlouva, která nám otevřela zcela jiné dveře možností.

Do naší republiky přichází neustále nové národnosti, které zde hledají zaměstnání, studují školy nebo se zde chtějí usadit. S jejich příslušníky se setkáváme každý den. I lidé na malém městě nejsou vyjmuti se setkání s nimi. Vybavuje se mi zkušenost, kdy v jednom českém supermarketu nakupoval černochoch. Přistoupila ke mně starší babička a říká: „To je černochoch, vidíte, to je černochoch!“ tuto větu několikrát zopakovala. Vypadalo to, že je zcela vyvedena z míry a doposud viděla černochocha jen v televizi. Takhle vypadá dnešní skutečnost. Mladá generace je připravena na multikulturní společnost a zcela respektuje přítomnost cizinců. Jinak je na tom starší generace, která se s cizinci nesešla nebo jen velmi zřídka a nemá vybudovanou potřebnou míru tolerance a respektu. Proto je velmi důležité, být v současném světě připraven na multikulturní společnost, neboť se národnostní menšiny stávají součástí našeho každodenního života.

Je třeba, aby na tyto skutečnosti reagovali politici, zaměstnavatelé, vzdělávací instituce. Vládou byl vypracován Národní program vzdělávání v ČR, tzv. „Bílá kniha“ a Rámcové vzdělávací programy pro jednotlivé stupně škol. Tyto si kladou na bedra rozvoj osobnosti studentů v oblastech nejen konkrétních vzdělávacích programů a jejich příslušných vzdělávacích předmětů, ale zavádí tzv. průřezová témata. Mají připravit studenty na život v globálním světě, umět komunikovat a spolupracovat s národy, menšinami a to vše ve společnosti bez intolerance, xenofobie, diskriminace a rasismu. Každá škola si na základě příslušných RVP vytváří své ŠVP a RVP je pomocníkem k jejich tvorbě.

Podle Českého statistického úřadu neustále roste počet příslušníků národnostních menšin, které mají trvalý pobyt v ČR. Pokud se zaměříme na situaci vztahu majority k minoritním skupinám, je poněkud nepříznivá (jmenovat můžeme negativní vztahy k romské národ-

nostní skupině, dokladem jsou četné zprávy v médiích, které informují jen o konfliktech, násilných a trestních činech jejich příslušníků). Cílem této bakalářské práce je zjistit postoje studentů k národnostním menšinám. Neboť právě naši studenti budou určovat směr vývoje vztahů s menšinami v nejbližší době.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA

Žijeme dnes v multikulturní společnosti. Každý den nám to dokazují tuzemské zprávy v médiích, které nám přináší informace o příslušnicích národnostních menšin. Takový multikulturní stát by měl podle Kymlického opustit myšlenku, že stát vlastní jedna národnostní skupina, že odmítne formování národa, který asimiluje nebo vylučuje práva menšin. (Hirtlová, 2009, s. 255) Multikulturní společnost je taková, kde se prosazuje kulturní rozmanitost, pluralita. Různé odlišné kultury tady žijí vedle sebe ne izolovaně, ale ve vzájemné interakci a komunikaci. Dochází zde ke spolupráci, k dialogu, ke vzájemným vlivům a vzájemnému kulturnímu obohacení. (Jirásková, 2006, s. 21)

S pojem multikulturní výchova se dnes setkáváme stále častěji. Začala se intenzivněji uplatňovat po vstupu naší republiky do Evropské Unie. Tímto krokem otevřela Česká republika dveře všem světovým národům. Do škol se zavádí jako jedna z průřezových témat Rámcového vzdělávacího programu (dále jen RVP). Děti má naučit dovednostem a postojům tak, aby zaujaly tolerantní a respektující postoj ke všemu jinému, cizímu, aby se naučily jednat, komunikovat, spolupracovat a žít s odlišnými národnostními menšinami. Jak ale uvádí Průcha (2001, s. 13), neměli bychom multikulturní výchovu chápat jen jako edukační činnost, ale i jako oblast vědecké teorie a výzkumu.

1.1 Multikulturalismus

Na úvod je důležité rozlišit pojmy multikulturalismus a multikulturalita. Sociolog Charles Lemert vysvětluje pojem multikulturalismus jako pojmovou reflexi procesu setkávání a střetávání, asimilaci a podrobování etnik, zatímco pojem multikulturalita chápe jako reálný fakt objektivní skutečnosti. Multikulturalita se rozlišuje:

- historicky sedimentovaná: lidé se do ní rodí a vnímají ji jako normální fakt
- dobrovolná: lidé žijí s jinými kulturami dobrovolně, protože chtějí
- vynucená: populace je nucena přijímat jiná etnika, národnosti, náboženství aj.
- „líná“ multikulturalita: stav společnosti, kdy kultura tolerance se začíná blížit svému limitu. (Jirásková, 2006, s. 24-25)

Multikulturalismus je termín, který je úzce spojen s problematikou ras, socioekonomické třídy, rodové příslušnosti, jazyka, kultury, sexuální preference nebo tělesné či duševní handicapovanosti. Užívá se v různých významech, multikulturalismus jako:

- **stav** – různé sociokulturní skupiny vedle sebe existují spolu se svými specifickými systémy institucí, tradic, významů, postojů a hodnot. Mezi skupinami ale nemusí docházet ani k interakci, ani ke spolupráci.
- **proces** – multikulturalismus funguje jako dynamická výměna kulturních statků, jako vzájemné ovlivňování kulturních systémů, nebo i vznik systémů nových.
- **vědecká teorie** – multikulturalismus je transdisciplinární vědecká teorie, která se zabývá aspekty sociokulturní diverzity. Kombinuje několik přístupů, např. antropologické, filozofické, sociologické, psychologické, politologické, ekonomické a další.
- **společenský cíl** – znamená také úsilí o vytvoření pluralitní společnosti, která zahrnuje množství odlišných sociokulturních skupin. Jejich soužití je založeno na toleranci, respektu, dialogu a spolupráce. Důležitou složkou a nástrojem je interkulturní výchova. (Epax, © 2008)

Multikulturalismus by měl být primárně přijímán jako ideál uskutečňované tolerance a respektu ke všemu jinému a odlišnému. V tomto smyslu je multikulturalismus neuskutečňovanou možností, které brání různé podoby útlaku – marginalizace, násilí, vykořisťování, bezmoc. (Jirásková, 2006, s. 21)

1.2 Multikulturní výchova

Vybrat jen jednu definici multikulturní výchovy není jednoduché, proto jich zde uvádíme hned několik. Jednoduché není ani stejná formulace termínu, řada autorů se přiklání k jinému překladu z anglického výrazu „*multicultural education*“. Můžeme se tak setkat s pojmy jako multikulturní výchova, interkulturní výchova, interkulturní edukace, ale jak uvádí Průcha (2001, s. 39-41), přesnější by bylo použití termínu multikulturní edukace.

Multikulturní výchova je aplikací interkulturních faktorů do různých vzdělávacích procesů, jak při formálním vzdělávání (ve školních institucích), tak také při neformálním vzdě-

lávání (v rámci celoživotního vzdělávání). Tyto procesy zkoumá interkulturní psychologie. (Průcha, 2004, s. 17)

Multidimenzionální aspekt multikulturní výchovy tvoří znalost zvyků, tradic, rituálů a náboženství etnické skupiny. Navazuje na ně seznámení se s etickými a legislativními normami dané společnosti, její strukturou a jazykem. Dále jde o znalost sociálního prostředí, stravovacích návyků a individuálních potřeb. Přitom je důležité tolerovat a akceptovat odlišnosti. (Švarcová, 2008, s. 28)

Zcela jiný pohled na multikulturní výchovu přináší Vasquez (1982 cit. podle Průcha, 2001, s. 41). Mluví o multikulturní výchově jako o přípravě na reality v oblasti sociální, ekonomické a politické. Žáci prožívají tyto reality v kulturně odlišném lidském styku.

Cílem multikulturní výchovy je podporovat schopnost lidí rozumět a respektovat jiné kultury nejen svou vlastní, eliminovat nebo oslabit etnické nebo rasové předsudky. Její praktický význam je závislý na tom, jak se Evropská Unie v budoucnu otevře imigrantům, příslušníkům jiných národů, kultur a ras. (Průcha a Walterová a Mareš, 2003, s. 129)

Multikulturní výchova je pedagogická disciplína, která reflektuje potřebu schopností jednotlivce v oblasti interkulturních kompetencí a komunikace. Nutnost se odráží v následujícím:

- řešit problém existence a společného života různých skupin v jednotlivých zemích
- připravit mladé lidi na život v globálním světě
- vědět zacházet citlivě s vlastní identitou a identitou jiných lidí. (*Interkultureles Lernen in Ostmitteleuropa*, 2011, s. 124)

Oblasti multikulturní výchovy

Průcha uvádí několik oblastí, které zahrnuje multikulturní výchova. Podstatu multikulturní výchovy tvoří čtyři složky:

- oblast vědecké teorie, a to transdisciplinárního charakteru, tzn. že se utváří napříč několika vědami
- oblast výzkumu
- systém informační a organizační infrastruktury
- praktická edukační činnost. (Průcha, 2001 cit. podle Hladík, 2006, s. 31)

Jak ale uvádí Preissová česká společnost není pohlcena multietnickou civilizací, multikulturní výchova ještě neodpovídá morálce společnosti, a proto není přijata a realizována jinak než formálně a její cíle nejsou a ani nemohou dojít naplnění. Máme vysoce převažující etnickou dominanci a díky ní dokážeme ostatní etnika vyloučit z podílu na moci. (Švingalová a Kotlár, 2010, s. 56)

1.3 Základní pojmy multikulturní výchovy

S multikulturní výchovou je spojeno několik pojmů, které je třeba definovat. Tyto pojmy se k nám dostávají v médiích, v tisku, na internetu i v jiných prostředcích masmédií. Patří k nim např. etnická příslušnost, národnost, etnikum, národnostní menšina aj.

Etnikum a etnicita jsou dva pojmy, které spolu neodmyslitelně úzce souvisí. **Etnika** nebo také **etnické skupiny, menšiny, minority** jsou etnické skupiny uvnitř systému etnické vrstvy, která je ukřivděná, utlačovaná, diskriminovaná a poznamenaná. Podle podmínek vzniku její polohy, podle rozdílných sociálně strukturálních postaveních a politické orientace se rozlišují následující typy etnických menšin:

- národní a regionální menšiny
- přistěhovalecké menšiny
- kolonizované menšiny
- nové národní menšiny. (Heckmann, 1992, s. 57)

Oproti termínu etnická menšina staví Heckmann (1992, s. 58) pojem **etnická většina**, kterou charakterizuje jako dominantní skupinu v systému etnických vrstev.

Diderot se zmiňuje o skupině lidí, pro kterou platí stejná etnicita a etnická příslušnost. Jedná se podle něj o pojem širší než národ, část populace vyznačující se společným rasovým a národnostním původem a náboženskými a kulturními zvyklostmi. Často se tyto skupiny koncentrují na určitém území a někdy dochází až k segregaci (Diderot, 1999 cit. podle Švarcová, 2008, s. 16). Etnikum se vyznačuje **etnickou subkulturou**, kde pojem **subkul-**

tura zahrnuje soubor specifických norem, hodnot, vzorů chování a životní styl charakterizující určitou skupinu v rámci širšího společenství, dominantní nebo hlavní kultury.¹

Ve Francii definoval Guy Heraud termín etnikum jako jednu ze tříd rovnocenné, fundamentální struktury lidské sociality. Američan Walker Conner, důležitý zástupce *školy etnonacionalismu*, jde ještě dále a vymezuje etnikum jako skupinu lidí stejného genetického původu a zdůrazňuje důležitost čistě kulturních znaků jako je řeč a náboženství. (Hensiek, 1999, s. 43)

Etnicita je podle Diderota jedna ze základních charakteristik člověka jako společenství a kultura bytostí. Jde o znakový systém vzájemně a trvale se ovlivňujících prvků, které vznikají a zároveň zanikají v kultuře a ve společnosti. Součástími etnicity jsou jazyk, teritorium, hodnotový systém a některé kulturní prvky. Z pohledu politologie a publicistiky je někdy používána jako synonymum pro etnickou či národnostní příslušnost. (Diderot, 1999 cit. podle Švarcová, 2008, s. 15-16)

Často se spojují pojmy etnicita a etnická identita, ale Dieter Halley spolu s Anthony Smithem se je pokouší odlišovat. Zatímco „eticita popisuje příslušnost k etnické skupině, může na ní za jistých okolností vzniknout etnická identita. Za takové podmínky můžeme jmenovat:

- společné jméno
- víra o společném původu
- víra o společné historii
- společné kulturní aspekty
- symbolický vztah ke společnému teritoriu a
- solidarita k jiným členům etnicity. (Halley, 1995 cit. podle Khan – Svik 2008, s. 109)

¹ Jako subkultury jsou dále jmenovány subkultury mladých a důchodců, subkultury gayů a lesbiček, třídní subkultury – „dělnická třída“. Opakem subkultury je dominantní kultura, což je kultura sociální skupiny, která je většinová a je držitelem hlavních zdrojů moci (politika), má monopol na výklad morálky, ideologie a vědění. (*Sociální a kulturní antropologie*, 1993 cit. podle Petrucijová, 2010, s. 6)

Dalším pojmem spojeným s etnikem je **etnická příslušnost**, kterou lze definovat jako sounáležitost jednotlivce s jeho etnickým společenstvím a to na základě teritoria, postojů, zvyklostí a hodnotového systému jeho etnicity. (*Velký sociologický slovník*, 1996, s. 241-242) Průcha spojuje tento pojem s pojmem národnost. (Průcha, 2001, s. 18)

Pojem **národ** se snažil definovat již Jan Amos Komenský, který ve své knize Štěstí národa píše, že jde o množství lidí zrozených z téhož kmene, bydlícím na témže místě ve světě, užívajících téhož zvláštního jazyka. Heckmann označuje národ a národní stát za historický stupeň vývoje celé společnosti v moderní době. Národ je podle něj etnický kolektiv, který sdílí vědomí o pospolitosti a je politicky jednotně organizovaný ve formě národního státu. (Heckmann, 1992, s. 57) Velký sociologický slovník uvádí: národ je osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území. (*Velký sociologický slovník*, 1996, s. 668-669) Pojem národ se velmi blíží pojmu **národnost**, na který lze pohlížet ze dvou hledisek. Ve smyslu etnickém jde o soubor osob se společným jazykem, historií, tradicí a zvyky a společným územím a hospodářstvím. Ve smyslu politickém jde o soubor občanů určitého státu, tedy o osoby se státní příslušností tohoto státu. (Průcha, 2001, s. 23) Diderot definuje národnost jednodušeji, jde o etnickou jednotku, která předchází vzniku národa; příslušnost k určitému národu. (Diderot, 1999 cit. podle Švarcová, 2008, s. 32)

Řada autorů vidí jako problematické definovat **národnostní menšinu**, a to i z toho důvodu, že je termín spojován s pojmy etnikum či etnická skupina, etnická menšina, jazyková menšina. Národnostní menšina je definována v tzv. „menšinovém zákoně“² a říká, že národnostní menšina je společenství občanů České republiky, kteří žijí v současnosti na jejím území. Odlišují se od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi. Tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společ-

² Tzv. „menšinový zákon“ se nazývá zákon 273/2001 Sb., O právech příslušníků národnostních menšin. Zákon vstoupil v platnost v roce 2001 a byl reakcí na zvýšení imigrační intenzity a změnu národnostní skladby imigrantů. Zároveň byla ustanovena Rada vlády pro národnostní menšiny jako poradní a iniciační orgán v rámci problematiky národnostních menšin. (Sedukon o.p.s, © 2011)

čenství, které se historicky utvořilo. Příslušníkem národnostní menšiny je potom občan ČR, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti (*Zákon 273/2001 Sb., O právech příslušníků národnostních menšin*).

Každý národ, každá skupina obyvatelstva je typická svou vlastní **kulturou** a jí se odlišuje od jiného národa. Jde o projev lidské tvorby, lidské činnosti. Za „kulturní“ lze považovat tradiční kroje Valachů či Hanáků na Moravě, nebo divadelní představení v Národním divadle v Praze, ale i tanec a zpěv Romů na sídlišti. Pokud se ale zaměříme na definici kultury, podle Průchy (2001, s. 31) na ni můžeme pohlížet ze dvou směrů: v širším pohledu zahrnuje kultura všechno, co vytváří lidská civilizace, jak výsledky lidské činnosti – obydlí, plodiny, průmysl, nástroje, tak i duchovní výtvořiny – umění, náboženství, zvyky, politika, či právo. V užším pohledu vyjadřuje spíše projevy chování lidí – zvyklosti, tradice, symboly, komunikační normy a jazykové rituály, hodnotové systémy, zkušenosti, či zachovávaná tabu.

Nejstarší definici kultury v rámci etnologie byla vypracována britským evolucionistou Edwardem Burnettem Tylorem, který definoval kulturu – která znamenala ve svém smyslu to stejné jako civilizace – jako „onen komplexní celek, který zahrnuje všechno vědění, víru, umění, morálku, právo, mravy a zvyky a všechny jiné schopnosti a obyčeje, které získal člověk jako člen společnosti“. (Tylor, 1871 cit. podle Khan – Svik, 2008, s. 20)

Kultura je souhrn prostředků a mechanismů specificky lidské adaptace k vnějšímu prostředí. Představuje program činností jednotlivců a skupin, který je fixovaný sociokulturními stereotypy a předávaný prostřednictvím kulturního dědictví. Kultura vystupuje v podobě:

- výtvořů lidské práce,
- sociokulturních regulativů – norem, hodnot, kulturních vzorců,
- idejí – kognitivních systémů,
- institucí organizujících lidské chování. (*Velký sociologický slovník*, 1996, s. 548 – 549)

Ivanová charakterizuje kulturu následovně. Kultura je:

- **produkt učení** - není instinktivní ani vrozená, osvojujeme si ji po narození prostřednictvím životních zkušeností,
- **produkt vyučování** - přenáší se z rodičů na děti. Hlavním nositelem je jazyk,
- **přizpůsobivá** - zvyky a tradice se pomalu mění a přizpůsobují se prostředí a potřebám lidí. Některé tradiční kultury mohou díky měnícím se životním podmínkám oslabovat, či zcela zanikat,
- **integrující** – kulturní prvky vytváří konzistentní a integrovaný systém,
- **souhrn určitých představ** – kulturní zvyky skupiny prezentují ideální normy modelu chování. Lidé však naplňují ideály podle svých vlastních představ, které se mohou odlišovat od skupiny,
- **přináší uspokojení** – kulturní návyky přetrvávají dokud uspokojují potřeby lidí, uspokojení návyky posiluje. Ale pokud ztratí svou funkci, postupně se od nich opouští. (Ivanová, 2005 cit. podle Švarcová, 2008, s. 22-23)

Teoretickým principem spojeným s kulturou je **kulturní pluralita**. Uznává, že jednotlivé národy, etnika, kmeny a rasy mají své specifické kultury, které je nutno považovat za rovnocenné. **Kulturní relativismus** je teorie, která uznává princip kulturní plurality. Jde o přístup, který studuje kulturní jevy předpokládající, že jednotlivé kultury představují jedinečné a neopakovatelné sociokulturní systémy, které je možno popsat a pochopit pouze v kontextu jejich vlastních hodnot, norem a idejí. Opakem relativismu je **etnocentrismus**, který lze vysvětlit jako tendenci poznávat, hodnotit a interpretovat okolní svět jen z perspektivy kultury vlastního společenství. (Průcha, 2001, s. 32) Jde o hodnocení kulturních, společenských a životních jevů z hlediska vlastních hodnot a tradic. Ty jsou považovány za nejvyšší, nejlepší a za měřítko všech ostatních. (Diderot, 1999 cit. podle Švarcová, 2008, s. 17)

S kulturou jsou spojeny pojmy jako asimilace, akulturace a adaptace, proto je důležité si je vysvětlit. **Akulturací** se míní změny hodnot, norem a postojů osob, získání znalostí, schopností a kvalifikací (řeč, pracovní kvalifikace, společensky-kulturní vědomí aj.) jakož i změny chování a stylu života (např. v návaznosti na práci, bydlení, konzum, chování ve volném čase, formy komunikace, vzor svatby), také změny identity jsou s tím v případě nutnosti spojeny. Předpokladem akulturace je akomodace. **Akomodací** označujeme proce-

sy učení a přizpůsobení osob, kteří si v důsledku změny místa života musí osvojit základní prostředky a pravidla komunikace a činnosti cizí společnosti, znalosti jejich institucí a systému myšlení, aby se stali schopni interakce a práce. (Heckmann, 1992, s. 168)

Asimilace je proces postupného začleňování jednoho etnika a jeho kultury do jiné kultury tak, že znaky původní kultury se vytrácí a jsou nahrazovány dominantní kulturou. V průběhu nenásilné, přirozené asimilace může docházet ke vzájemnému obohacování etnických společenství. (Brouček et al., 1991, s. 240 cit. podle Průcha, 2001, s. 34) Procesy akulturace a asimilace mohou vést ke vzniku zcela nové kultury, jako příklad lze uvést tzv. „tavící kotlík“ v USA.³

V souvislosti s národnostními menšinami a především s romskou národnostní menšinou⁴ je třeba zmínit pojem diskriminace. **Diskriminace** je nerovné a nespravedlivé zacházení se skupinou obyvatel na základě rasové, kulturní a náboženské odlišnosti apod. Spočívá v záměrném znevýhodnění vytvářením nerovných hospodářských, politických nebo právních podmínek. Často vede k degradaci, k segregaci nebo dokonce genocidě.⁵

Jiný výklad pojmu diskriminace uvádí Petrucijová: diskriminace vzniká, když nějaká osobní vlastnost, která je spojená s vzhledem, osobními vlastnostmi jako pohlaví, věk, původ, jazyk, náboženství, zdraví, postižení, nebo přesvědčením způsobí, že je s člověkem jednáno jinak (méně kladně), než s jiným člověkem ve srovnatelné situaci. Diskriminace může být:

- **přímá** – je přímo adresná k diskriminovanému člověku,

³ „Tavící kotel“ je proces míšení kultur, kdy může vzniknout zcela nová kultura. Příkladem je současná kultura USA, kdy se po několika století mísily kultury Irů, Britů, Slovanů, Italů a jiných evropských a mimoevropských přistěhovalců, až vznikl současný americký národ a jeho specifická kultura.

⁴ V konfrontačních situacích Romové reagují třemi možnými obrannými způsoby: **mechanismus ukřivdnosti** – po staletí jsou sžiti s nevyhnutelným vědomím křivdy, **mechanismus izolace** – jedná se o sociální separaci Romů, která je ovšem zcela Dobrovolná, **mechanismus ostré konfrontace** – univerzálním viníkem všech frustrací je považován „řádžo“, který je veřejným nepřitelem. (Petrucijová, 2010, s. 106)

⁵ **Genocida** je vyhlazování skupin obyvatelstva z národnostních, rasových, politických nebo náboženských důvodů. Jde o jeden z nejtěžších zločinů proti lidskosti, svého největšího rozsahu dosáhla za 2. světové války v zemích obsazených nacisty. (Diderot, 1999 cit. podle Švarcová, 2008, s. 19)

- **nepřímá** – je skrytá, často se nemusí jednat o vědomé jednání,
- **pozitivní** – je vnímána jako porušení principu rovnosti a zároveň prosazování principu vyrovnávání příležitosti. (Petrucciová, 2010, s. 9-11)

1.4 Multikulturní výchova jako součást vzdělávání

James Banks, jeden z prvních teoretiků multikulturní výchovy, ředitel Centra pro multikulturní výchovu na univerzitě ve Washingtonu, formuloval teorii změn celého školního prostředí. Vychází z přesvědčení, že pro multikulturní výchovu je důležitá kvalita prostředí, ve kterém probíhá. Jedná se především o:

- otevřenost školy navenek,
- osobnost a profesionalitu jednotlivých pedagogů,
- osobní zkušenosti pedagogů s životem v alternativním prostředí,
- veškerou rozmanitost školního prostředí. (*Interkultureles Lernen in Ostmitteleuropa*, 2011, s. 126)

Problematika multikulturní výchovy je zakotvena v dokumentech české politiky vzdělávání. V dokumentu Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. „Bílá kniha“) jsou shrnuty všeobecné cíle vzdělávání na českých školách, které znamenají v oblasti multikulturní výchovy následující:

- Multikulturní výchova prohlubuje poskytnutí informací o menšině, zvláště o romské, židovské a německé menšině, jejich osudu a kultuře, o vzájemném porozumění a sounáležitosti s nimi
- Vztah k partnerství, spolupráci a solidaritě vede studenty ke snaze o život bez konfliktů a negativních postojů ve společenství druhých lidí, i jiných národů, jazyků, menšin a kultur a být schopen přijmout a respektovat odlišnosti mezi lidmi a kulturami. (MŠMT, © 2006-2012)

Multikulturní výchova se dále specifikuje v Rámcových vzdělávacích programech (dále jen RVP) jako jedno z průřezových témat.⁶ Okruhá specifikace Multikulturní výchovy se mnohde shoduje se specifikací průřezového tématu Výchova v evropských a globálních souvislostech. Každá ze škol si na základě RVP vytváří své vlastní Školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP) a to podle svých vzdělávacích záměrů, potřeb a zájmů žáků a regionálních podmínek. (Jirásková, 2006, s. 7-8) Samotné zavedení multikulturní výchovy do RVP a ŠVP svědčí o společenské potřebě zodpovědně reflektovat multikulturní realitu a zároveň připravit generaci současných žáků na život v multikulturní společnosti. (Švingalová a Kotlár, 2010, s. 63)

Těžiště vzdělání v multikulturní výchově leží především v podpoře studentů z národních menšin v oblasti znalostí, dovedností a schopností a taky v oblasti chování a hodnot. (*Interkultureles Lernen in Ostmitteleuropa*, 2011, s. 82)

Člověk, který žije v kulturně heteronomní společnosti, musí být připraven na tento život. Příprava probíhá v průběhu procesů socializace a enkulturace, k jejichž základním činitelům patří vzdělávací instituce. Vzdělávání a výchova v multikulturní společnosti by měla obsahovat:

- **intrakulturní přístup** – jeho cílem je kultivace úcty k vlastnímu kulturnímu dědictví, přispívá k samoidentifikaci, národní skupinové soudržnosti a sounáležitosti,
- **multikulturní přístup** – akceptuje mnohotvárnost kultur světa, rozmanitost hodnotových systémů a modelů, vizí světa, kde náš model je pouze jeden z možných,
- **interkulturní přístup** – vede k závěru, že sdílíme společný svět a proto je cílem mírové soužití založené na vzájemné úctě a toleranci všeho jiného, cizího. (Petrucci-jová, 2010, s. 6–7)

⁶ K průřezovým tématům RVP pro gymnázia dále patří: Výchova k sociálním dovednostem, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova. Průřezová témata se definují jako reprezentující aktuální okruhy problémů současného a budoucího světa, jsou důležitým formativním prvkem základního vzdělávání a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot.

Proces vzdělávání je místem, kde se setkávají společenské tradice, hodnoty, náboženské představy, morálka, ale také předsudky. Výchova reflektuje morálku společnosti a předpokladem moderní výchovy zaměřené na multikulturní společnost je multikulturní výchova. česká společnost je stále příliš homogenní a proto její etický diskurs není dosud multikulturní. (Švingalová a Kotlár, 2010, s. 57)

1.4.1 Rámcový vzdělávací program pro Gymnázia

Multikulturní výchova je začleněna do RVP G jako jedno z průřezových témat, další průřezová témata jsou:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Environmentální výchova
- Mediální výchova. (*Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, 2007, s. 65)

Cílem multikulturní výchovy na gymnáziích je vštěpovat žákům, že rozumí sami sobě a hodnotám vlastní kultury, chrání svou vlastní integraci do širokého multikulturního prostředí, přičemž má zůstat udržena vlastní kulturní identita. S tímto profilovým tématem souvisí následující vzdělávací obory: český jazyk a literatura, cizí jazyk, občanská a společenskovední výchova, dějepis a zeměpis. (*Interkultureles Lernen in Ostmitteleuropa*, 2011, s. 124)

Přínos multikulturní výchovy by měl být orientován na rozvoj postojů a hodnot u žáka tak, aby žák:

- Chápal odlišnosti každé osobnosti s jejími individuálními zvláštnostmi
- Respektoval jedinečnost života a skutečnost, že každý člověk pochází z jiného etnika a tyto etnika jsou rovnocenné
- Uvědomoval si svou vlastní kulturní identitu a význam kvality mezilidských vztahů pro harmonický rozvoj osobnosti
- Formoval představu o pojmu lidská solidarita
- Uplatňoval základní morální normy a čelil projevům diskriminace a rasismu

- Respektoval a hájil myšlenku, že každý jedinec má odpovědnost za odstranění diskriminace a předsudků vůči etnickým skupinám
- Vnímal sebe sama jako občana spolupodílejícího se na přetváření společnosti, která slouží také zájmům minoritních skupin. (*Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, 2007, s. 73-74)

2 NÁRODNOSTNÍ MENŠINY ŽIJÍCÍ U NÁS

Naše dějiny jsou již od 5. století spojeny s přílivem etnických skupin. Příkladem je kmen Slovanů, kteří v těchto počátcích osídlovali naše území, imigrace německých osadníků ve 13. století, vyhrocená situace po 1. světové válce, násilný odsun Němců z českého pohraničí po 2. světové válce. (Průcha, 2001, s. 119–122)

Motivem pro migraci je nejčastěji zlepšení ekonomické situace rodiny a neděje na lepší budoucnost. Naše republika měla ještě donedávna zcela jiný přístup k přistěhovalcům. Po čtyřicet let totalitní izolace byli migranti chápáni jako zrádci a nepřátelé společnosti. V současnosti se ovšem tento fakt mění a často se i my stáváme cílovou zemí pro imigranty. (Radostný, 2011, s. 6-7)

Jak uvádí Habermas je třeba menšinám umožnit žít v jejich kulturním dědictví. V politické rovině je možné je tolerovat, pokud nejsou fundamentalistické a neohrožují kulturní pluralitu. Přistěhovalci by měli přijmout politickou kulturu v nové vlasti bez vzdání se vlastních kulturních norem. Celá sociální integrace by měla respektovat 2 roviny: **eticko-kulturní integraci** (skupiny, subkultury, menšiny,...), v jejímž centru jsou ústavní principy. **Duální identita** – politická a kulturní (Hirtlová, 2009, s. 256).

Podle nejnovějších informací Českého statistického úřadu žije v naší republice celkem 10 516 125 obyvatel. Z údajů posledního *Sčítání lidu, domů a bytů 2011* se většina obyvatel hlásí k české národnosti 6 711 624, dále k moravské 521 801 a slezské 12 214, ostatní jsou příslušníky národnostních menšin. Svoji národnost neuvedlo 2 642 666 obyvatel.

Národnost	Počet obyvatel	Národnost	Počet obyvatel	Národnost	Počet obyvatel
slovenská	147 152	romská	5 135	rumunská	1 921
ukrajinská	53 253	bulharská	4 999	srbská	1 717
polská	39 096	mongolská	3 735	chorvatská	1 125
vietnamská	29 660	čínská	3 212	rusínská	739
německá	18 658	moldavská	2 929	albánská	673

ruská	17 872	řecká	2 043	židovská	521
maďarská	8 920	běloruská	2 013		

tabulka 1: Národnostní menšiny žijící v ČR

Někteří obyvatelé se přihlásili ke dvěma národnostem, jedná se celkem o 163 648 obyvatel.

Následující tabulka uvádí počty obyvatel, kteří uvedli dvě národnosti.

Národnosti	Počet obyvatel	Národnosti	Počet obyvatel
Česká a moravská	99 028	Moravská a slezská	4 567
Česká a německá	6 158	Moravská a slovenská	1 650
Česká a polská	2 804	Moravská a židovská	10
Česká a romská	7 026	Slezská a německá	113
Česká a slezská	4 361	Slezská a polská	250
Česká a slovenská	17 666	Slezská a romská	5
Česká a židovská	278	Slezská a slovenská	43
Moravská a německá	292	Slezská a židovská	3
Moravská a polská	152	Slovenská a maďarská	445
Moravská a romská	113	Slovenská a romská	573

tabulka 2: Přehled obyvatelstva se dvěma národnostmi

Pro výzkum byly účelově vybrány jen některé národnostní menšiny. Kritériem pro výběr se stalo několik požadavků, zaprvé se nesmělo jednat o příslušníky sousedních států České republiky, vyřazeny proto byly národnosti slovenská, polská, německá a rakouská. Dalším požadavkem bylo zahrnout do výzkumu romskou národnostní menšinu, protože s ní mají studenti nejvíce zkušeností a všeobecně je v české společnosti o Romech nejvíce negativních předsudků. A konečně poslední podmínkou bylo vybrat ze zbývajících národnostních menšin tři nejpočetnější, kterými se staly ukrajinská, vietnamská a ruská národnostní menšina. (Copyright, © 2009-2011)

2.1 Ukrajinská národnostní menšina

Ukrajinská národnostní menšina patří k početně silnějším skupinám. Podle posledního sčítání lidu z roku 2011 žije u nás 53 253 Ukrajinců. Ukrajinci přichází do České republiky hlavně z ekonomických důvodů. Ve své vlasti nemají možnost zaměstnání, a pokud mají zaměstnání, hrubé výděly celé domácnosti se pohybují jen okolo 100 dolarů. Obecně mají Ukrajinci vyšší vzdělanostní úroveň, až 70% má ukončeno středoškolské vzdělání. Mezi dělníky můžeme najít i lékaře, učitele, hudebníky, kteří ovšem neměli možnost najít práci doma. Tradičně jsou zaměstnaní ve stavebnictví a komunálních službách, ženy jako švadleny, uklízečky a v zemědělství. (EpaX, ©2008)

O rozvoj národnostního života Ukrajinců se stará řada organizací, zejména *Ukrajinská iniciativa v ČR* se sídlem v Praze. (Šišková, 1998, s. 67) *Ukrajinská iniciativa* se zaměřuje na podporu a rozvoj ukrajinské kultury. Vydává také časopis pro Ukrajince „*Pohory*“. Je zastoupena v *Radě vlády pro národnostní menšiny*. (Ukrajinská iniciativa v ČR, ©2013)

Ukrajinci získali za dobu pobytu v České republice nálepku stavebních dělníků, zčásti s nelegalizovaným pobytem. (Průcha, 2001, s. 119)

2.2 Romská národnostní menšina

Romové jsou chápáni jednak jako etnická skupina, ale i jako rasová skupina. Odborníci považují Romy za etnikum, např. u nás jsou chápáni jako etnická menšina, ale v demografických sčítáních lidu se příslušníci romské komunity mohou hlásit k „romské národnosti“. (Průcha, 2001, s. 26) Jedním z nejvýraznějších rysů romské kultury je skutečnost, že jejich dominantním organizačním principem je *příbuzenství*. Vedle principu příbuzenství je významným faktorem koncept *rituální nečistoty*. Rituálně nečistou osobou se člověk může narodit nebo stát během života stykem s jiným nositelem rituální nečistoty. Posledním faktorem nositelů romské kultury je *subetnická příslušnost*. Celé společenství se dělí na Romy olašské, slovenské, maďarské a zbytky populace Romů českých. Z nositelů romské kultury se rekrutují tzv. romské elity, romští lídři a politická romské reprezentace. (Hirt a Jakoubek, 2005, s. 227-229) Pro Romy je důležitý jejich hodnotový systém, ten má určitou hierarchii a úzce souvisí s jejich specifickými rysy. Uznávané hodnoty Romů:

- svobodný život
- uznávání rodové hierarchie a rodové tradice

- dědictví předků
- láska k dětem
- peníze jako základní potřeba pro přežití. (Petrucijová, 2010, s. 101-102)

2.3 Vietnamská národnostní menšina

Vietnamci představují v Českých zemích skupinu obyvatelstva, která k nám přicházela již od 40. let 20. století. Až do 90. let byl jejich pobyt vázán mezivládními dohodami. Tyto dohody nabízely studentům vysokoškolské vzdělání nebo vyučení a následnou praxi v českých podnicích. Nejvyšší počet Vietnamců zaznamenaly české úřady v polovině 80. let, kdy se jejich počet pohyboval okolo 35 tisíc. Po roce 1989 se situace změnila a řada Vietnamců se navrátila do své vlasti, řada z nich využila možnost získat živnostenský list, na jeho základě dlouhodobý pobyt a začali obchodovat s nedostatkovým spotřebním zbožím. V 90. letech si začali pronajímat stánky na tržištích, které postupně vystřídaly kamenné obchody. Mladá generace Vietnamců nastoupila cestu za vzděláním a s tím spojenou intenzivní integraci do většinové společnosti. Další vlna příchodu Vietnamců následovala v roce 2007, kdy díky poptávce po pracovní síle v českém průmyslu přišlo okolo 20 tisíc nových Vietnamců, kteří nebyli rodinně spřízněni s vietnamskými „starousedlíky“. (CERME, © 2010) Charakteristickým znakem vietnamské komunity je silná uzavřenost do sebe a důraz na rodinné vazby a vlastní společenské vztahy. (Šišková, 1998, s. 67) Vietnamská komunita požádala naposledy v listopadu 2012 vládu České republiky o uznání jako národnostní menšina. Uznání menšinou by přineslo právo komunikovat s úřady a soudy ve svém jazyce, mohlo přinést dotace na podporu jazyka a kultury a za určitých podmínek by mohli požadovat dvojjazyčné místní nápisy. Získali by právo mít své zástupce v *Radě vlády pro národnostní menšiny*. Řada odborníků je proti a to i z toho důvodu, že řada Vietnamců platí za pěstitele marihuany a výrobce pervitinu pašovaného do Německa. (Borgis, a.s., © 2003- 2013) Dnes jsou Vietnamci třetí nejpočetnější menšina na našem území, potvrzují to čísla statistického úřadu z posledního sčítání lidu v roce 2011.

2.4 Ruská národnostní menšina

Podle výsledků sčítání lidu z roku 2011 žije v ČR 17 872 osob ruské národnosti. Ale jejich počet může být až dvojnásobný, tedy zhruba 30 000 lidí. Nejvíce Rusů žije v Praze, Brně a

Karlovy Vary. Ve dvacátých letech 20. století přišlo množství Rusů v důsledku komunistického puče v Rusku. Další vlna hromadného odchodu přišla o několik let později a tvořily ji manželky českých studentů. Poslední a početně také největší vlna přišla po rozpadu SSSR. Dnes je ruská menšina roztržštěná, mezi sebou si nedůvěřují, odlišují se svými postoji a zkušenostmi, což je způsobeno i tím, že k nám přicházeli ve vlnách, ze zcela jiných důvodů. Mezi nejvýznamnější instituce u nás patří Ruská tradice, Ruský institut, Ruské středisko vědy a kultury a Očag. Pořádají pravidelné kulturní programy, společné pro všechny je myšlenka dosažení dobrých vztahů s většinovou společností, lepšího poznání a důvěry mezi jednotlivými uskupeními a vzájemné kulturní obohacení. (Pipková a Salačová, 2009)

2.5 Soužití s národnostními menšinami

Setkávání se a zejména potom soužití se skupinami jiného etnika, rasy, národa může být pro řadu původního obyvatelstva problematické. Musejí se přizpůsobit novým podmínkám, které jim přináší migrace. Jak uvádí Gabriela Khan-Svik (2008, s. 5), člověk může pochopit migrační pohyby jako fenomén, který je pro všechny postižené spojen s nepříjemnostmi, strádáním, znevýhodněním a snad dokonce s ohrožením své fyzické existence. Možné problémy jsou známé: na jedné straně odstrčení a znevýhodnění migrantů a na straně druhé (částečně snad oprávněný) strach z ohrožení a poškozování civilizace a kultury, snad také pracovních míst lidí usedlé společnosti. Otázky popř. požadavky po řádu na společný život jsou v takovýchto situacích zažity jako zvláště aktuální a nevyhnutelné. Velký podíl na nedorozumění mezi kulturami má jazyková bariéra a nepochopení hodnotového systému. Nepříjemností, která často přichází při změně kulturního prostředí, je tzv. kulturní šok, který je reakcí na ztrátu jistot. Integrace cizinců začíná ve škole, kde se rozhodne, jaký vztah k české společnosti generace cizinců zaujme. (Radostný, 2011, s. 8-10)

Nyní si přiblížme projevy chování většinové majoritní společnosti k příslušníkům národnostních menšin. Jedná se o projevy tolerance, rasismu, xenofobie.

2.5.1 Tolerance

Být tolerantní znamená respektovat jiné, odlišné. Předpokladem každé multikulturní společnosti by měla být tolerance. Tolerance pochází z lat. *tolerale* = strpět, snést. Původně znamenala tolerance náboženskou toleranci, teprve později se pojem rozšířil ve významu

tolerance různých mínění. Je ve vzájemném vztahu s pluralismem, kdy tolerance tvoří předpoklad pluralismu. Rozdíl mezi nimi je ten, že tolerance respektuje hodnoty jiných a pluralismus prosazuje vlastní hodnotu. (Jirásková, 2006, s. 21-22)

2.5.2 Xenofobie

Pojem xenofobie pochází z řeckého *xénos* – přichozí a *fóbos* – bázeň úzkost. Obecně lze charakterizovat jako strach z toho, kdo přichází z ciziny, z cizího prostředí, mimo vlastní sociální útvar. Je základem různých nenávistných ideologií, jako rasismus, šovinismus, nacionalismus, fašismus atd. (Šišková, 1998, s. 12)

Xenofobie znamená nepřátelství vůči cizincům. Jde o odmítavý, nepřátelský postoj vůči jednotlivcům nebo skupinám, které jsou považovány za odlišné. Bývá doprovázeno řadou důvodů, především sociálních, ekonomických, náboženských, etnických nebo kulturních. Vidět negativní obraz cizího slouží k tomu, aby byl posílen pozitivní obraz našince jako člověka, který cizince převyšuje. (Jandourek, 2012, s. 247)

2.5.3 Rasismus

Pokud se zaměříme na vztahy mezi majoritní skupinou a národnostní menšinou nebo přímo mezi dvěma národnostními menšinami, často dospějeme k pojmu rasismus, rasistické chování či jednání, rasistická hnutí atd.⁷ Pojem rasismus vznikl ve 20. letech minulého století v zemích, které se setkaly s nacionálně-socialistickým učením o rasách. Rasismus označuje ideologii, která vysvětluje, ospravedlňuje a propaguje sociální nerovnost a rozdílnost jako biologicky determinovanou. (Heckmann, 1992, s. 146) U nás v České republice se pojem rasismus užívá nejvíce ve spojení s romskou národnostní menšinou a také ve spojení s činnostmi extrémních skupin, např. skinheads. Každý příslušník vnímá vlastnosti své vlastní

⁷ Ve spojení s rasismem je důležitý pojem rasa, který se používá zejména v biologii a fyzické antropologii. Na světě byly vyčleněny tři základní rasové skupiny: bílá, černá a žlutá, nebo také europoidní, negroidní a mongoloidní. Průcha odvozuje definici z teorie fyzické antropologie: **rasy** jsou skupiny lidí, které mají podobné tělesné dědičné znaky a vytvořily se vlivem přírodního prostředí. Rasy vznikly původně v určitých geografických teritoriích; v Evropě a na Blízkém východě rasa europoidní, v Africe negroidní a v Asii mongoloidní (Průcha, 2001, s. 27).

skupiny a vnímá také odlišnosti jiné rasové skupiny. Takového vnímání odlišností postupně vedlo k vytvoření stereotypů a předsudků o jiné skupině. Rasismus je pojem, který označuje takové jednání, které překračuje vnímání odlišností rasové skupiny a změní se na nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy. Může se projevovat v diskriminaci, nebo agresivním chování. Již Anthony Giddens upozorňuje na to, že předsudky či odmítavé postoje vůči národnostním menšinám ještě nemusí být označeny jako rasismus. Teprve pokud dochází k upírání práv a příležitostí jedné národnostní menšině, mluvíme o projevu diskriminace, který vede k rasismu. (Průcha, 2001, s. 29-30)

Můžeme rozlišit rasismus „měkký a tvrdý“. „Měkký“ rasismus je nevyhraněný a latentní společenský postoj. Neprojevuje se jako veřejně hlásaná a promyšlená ideologie. Tento postoj, který nejlépe vystihuje realitu v ČR, je považován za důvodné výhrady proti způsobu života těch, jichž se týká – Romové, Vietnamci a další cizinci. Naopak „tvrdý“ rasismus je agresivní podoba postoje. Jejich nositeli jsou společenská a politická organizovaná seskupení. Pro projevy tvrdého rasismu jsou charakteristické termíny jako ničení, zášť, hanobení, podněcování, vyhrožování a rasové násilí. (Šišková, 1998, s. 13)

3 SOCIÁLNÍ POSTOJE

Hlavním cílem multikulturní výchovy je utvářet chování a jednání žáků tak, aby se vytvořily pozitivní postoje k příslušníkům jiných cizích etnik, národností a ras a také již existující negativní postoje tlumit, eliminovat. Je všeobecně známým faktem, že u Čechů převládá negativní postoj vůči romské národnostní menšině. Často dochází ke konfliktům s Romy, v médiích jsou prezentovány negativní zprávy o Romech, převládají u nás předsudky, že Romové nepracují, jen berou sociální dávky, přímo vysávají náš sociální stát. Na druhou stranu chováme pozitivní postoje k Italům, Rakušanům, Slovákům, Polákům a všem evropským i mimoevropským občanům. Co to vlastně jsou sociální postoje, jaké jsou jejich funkce, vlastnosti a jaké jsou podmínky změny postoje si vysvětlíme v následující části práce.

3.1 Postoj – z pohledu sociální psychologie

Postoj je jedním ze základních termínů sociální psychologie. Poprvé se objevuje ve 20. letech 20. století (W. J. Thomas a F. Znaniecki, 1920), ale teprve definice Allporta (1935) byla přijata: **Postoj** je mentální a nervový stav pohotovosti, který je organizovaný zkušeností. Vybívá direktivní nebo dynamický vliv na odpovědi individua vůči všem objektům a situacím, s nimiž je v relaci. (Nakonečný, 2009, s. 239) Jde o naučené, relativně stabilní dispozice chování reagovat konzistentně na určitý objekt. (Heckmann, 1992, s. 120)

Existuje ještě mnoho dalších definic, které uvádí Gálik:

- Postoje jsou asociace mezi objektem a jeho hodnocením. (Fazio, 1989, s. 155 cit podle Gálik, 2012, s. 17)
- Postoje jsou hodnocení lidí, objektů a myšlenek. (Aronson, Wilson, Akert, 2005, s. 211 cit. podle Gálik, 2012, s. 17)
- Postoje jsou naučená hodnocení objektu nebo činu, které má valenci a intenzitu, které ovlivňuje chování. (Perloff, 2008, s. 59 cit. podle Gálik, 2012, s. 17).

Nakonečný (2008, s. 119) uvádí několik **vlastností postojů**. Mezi základní vlastnosti patří: **komplexnost** – má v sobě kognitivní, snahové a emotivní komponenty, **konzistence** – uvedené komponenty mohou být konzistentní či inkonzistentní podle soudržnosti a vzájemné podpory, **konsonance trsu postojů** – postoje vytváří kategorie, tzv. trsy, **rezistence**

postoje vůči změně (postoje centrální a extrémní jsou nejodolnější vůči vlivům , které způsobí změnu postoje) a **intenzita postoje** – největší intenzitu mají extrémní postoje. Další vlastnosti jmenuje Černoušková (1988, s. 5-6); **intencionalita** – vztahují se vždy k nějakému objektu, **valence** – vyjadřuje pozitivní, negativní nebo indiferentní směr, **multiplexita** – vyjadřuje obsahovou diferencovanost postoje a jeho složitost. Pokud postoje vytvoří větší celky, trsy, zjišťujeme u trsu jeho **konsonanci** – souhlasnost postojů, které jej utváří a **interkonexi** – posuzování postoje z hlediska jeho spjatosti s jinými postoji.

Funkce postoje

Postoje mají několik funkcí, nejčastěji umožňují člověku adaptovat se na prostředí. K základním funkcím patří:

- **poznávací funkce** – organizují zkušenosti,
- **instrumentální funkce** – maximalizují zisky a minimalizují ztráty,
- **funkce výrazu hodnot** – jsou nástroji, kterými člověk vyjadřuje určité své hodnoty,
- **funkce sociální adjustace** – zprostředkovávají vztah člověka k jiným lidem,
- **funkce sebeobranná** (ego – defenziva) – tím, jak udržují sebeobranu člověka, jsou zároveň prevencí proti hrozbám z prostředí, umožňují zvládat konflikty a náročné životní situace. (Výrost, 2008, s. 127-128)

Vnitřní struktura postoje

Vnitřní struktura postoje sestává ze tří komponentů: **kognitivní** (poznávací), **afektivní** (citové) a **behaviorální** (konativní). Každá z těchto složek se formuje zvláštními procesy: afektivní se utváří pomocí klasického podmiňování, poznávací složka pomocí kognitivního učení a konativní instrumentálním učením. (Výrost, 2008, s. 135) Základními charakteristikami postoje jsou bipolarita, rozsah a ambivalence. **Bipolarita** je uvedena jako valence, což znamená, že postoj k objektu leží na kontinuu pozitivní-negativní. **Rozsah** souvisí s intenzitou. **Ambivalence** je stav, kdy jeden postoj má několik kladných a několik záporných hodnocení. (Gálik, 2012, s. 18-19)

Hlavní zdroje postojů

Je několik zdrojů, které souvisí se vznikem postojů. Pokud se s nějakou osobou setkáme za příjemných okolností, je podkladem vzniku pozitivního postoje k ní, mluvíme o **specifické**

zkušenosti. Sociální komunikace je zvláštní zdroj utváření sociálního postoje provázená sociálním kontaktem. Některé postoje vznikají na základě **imitace modelů**, kdy člověk napodobuje nějaký svůj ideál, např. postoj svého nadřízeného. Nejsilnějším zdrojem je **skupinová ideologie**, kdy postoj vzniká v rámci skupinové dynamiky. (Černoušková, 1988, s. 10)

3.1.1 Změna postoje

Často se setkáme s tím, že se náš postoj změní. Na změnu mají vliv tři prvky: komunikace, procesy změn postoje a vnitřní strukturální komponenty postoje. V první řadě jde o vliv **komunikace**, tedy celého komunikačního procesu. Vyjmenovat můžeme několik prvků komunikace: zdroj informace, obsah informace, kanál informace, příjemce a cíl informace. Další vlivným prvkem jsou **procesy změny** postoje – pozornost, porozumění, přijetí, podržení a konání. A zatřetí jde o **vnitřní strukturální komponenty** postoje. (Výrost, 2012, s. 138)

Změnit významný postoj jde jen velmi těžko, protože člověk se takové změně brání, ještě složitější je to se změnou extrémních postojů. Konverze je například změna náboženského postoje ke zcela ateistickému. Ke změně postoje může dojít při přímé osobní zkušenosti, při přesvědčování s racionální, emocionální nebo kombinovanou argumentací nebo vlivem informace. Podstatnými podmínkami změny postoje jsou:

- závislost na recepci nových informací, které se určitým způsobem vztahují k objektu postoje,
 - postoj se změní, pokud se změní kognitivní obsah jiného, s ním spojeného objektu.
- (Nakonečný, 2009, s. 267-274)

Nejvýznamnější vliv na změnu postojů mají osobnostní vlastnosti. Pokud se zaměříme na intelektovou úroveň osobnosti, je prokázáno, že méně inteligentní lidé mění postoje častěji než inteligentnější. Dále záleží na intelektové flexibilitě nebo míře rigidity. Nejde jen o změnu postoje jako takového, často je žádoucí změna valence postoje, kdy změním negativní postoj k pozitivnímu a naopak. Změna se může týkat intenzity postoje, kdy posílíme pozitivní postoj nebo oslabíme postoj negativní. Posledním typem takové změny postoje je modifikace vnitřní struktury postoje. Nejobecnější dělení změn postoje je na změnu kongruentní a inkongruentní. Kongruentní změna (také sourodá) je v souhlasu s valencí, kdy

měníme postoj pozitivní na ještě pozitivnější a velmi negativní na méně negativní. Inkongruentní změna (neboli nesourodá) je taková, při níž se mění intenzita i valence postoje. (Černoušková, 1988, s. 11-12, 17)

3.2 Předsudky a stereotypy

Předsudky a stereotypy nás provázejí celým životem, předávají se z generace na generaci. Naši rodiče nám předávali určité vzorce chování a tyto předáme zase my svým dětem. Předsudky jsou předávány v rámci sociální skupiny.

Slovo předsudek je spojen s obdobím osvícenství, kdy toto slovo znamenalo „to, co je přijímáno před posouzením, bez rozumové kritiky.“ Předsudek byl zdrojem společenských zel, ovšem časem se dospělo k poznatku, že předsudky mají nezbytnou funkci při formování osobnosti a při vytváření a stabilitě lidské společnosti. (Jirásková, 2006, s. 110-111)

Předsudek je významný obor vztahových struktur mezi etnickými skupinami, především mezi etnickou menšinou a většinou. Jeden z nejlepších definic předsudku v literatuře zní: „předsudky jsou negativní nebo odmítající postoje člověka oproti skupině lidí, přičemž této skupině jsou v důsledku stereotypních postojů připisovány od začátku určité vlastnosti, které se na základě strnulosti a citové nálady samy těžko korigují při odporujícím zkušenostem. (Heckmann, 1992, s. 117-118)

Předsudky jsou zárukou smysluplnosti dané kultury, jsou „čočkou“, kterou pohlížíme na svět. Vnímáme a chápeme svět, jak nás to naučili. Předsudek je předem formovaný postoj k nějaké třídě podnětů, které se objevují bez ohledu na jeho individualitu. Výsledek jeho hodnocení je tak určen předem, bez ohledu na možná vysvětlení. (Petrucciová, 2010, s. 21–22)

Stereotypy jsou spojeny s kategorizací, kdy člověk pod vlivem členství ve skupině připisuje určité charakteristiky objektům. A naopak pokud je osoba identifikována jako patřící k jedné skupině, jsou jí přisuzována i vlastnosti této skupiny. Předsudek nejčastěji představuje hostilitu nebo agresi k lidem na základě jejich skupinového členství. (Černoušková, 1988, s. 24-26)

Stereotypy jsou soubory schématických, předpojatých domněnek a očekávání, které se týkají chování a myšlení členů určité skupiny. Důsledkem je, že přiřazujeme určité charakte-

ristiky k jiné, známé charakteristice, se kterou mají nějakou, často minimální souvislost. (Švingalová a Kotlár, 2010, s. 102)

3.2.1 Předsudky u dětí a mládeže

Jako ukázka je zde uveden výzkum, který měl zmapovat postoje studentů k příslušníkům romské národnostní menšiny. Respondenty se stali studenti pedagogických fakult, studenti střední policejní školy a střední zdravotnické školy. Výsledky výzkumu byli následující. Pozitivní vztahy projevíli studenti pedagogických fakult:

- 16,7% je ochotno přijmout Roma do blízkého příbuzenstva,
- 62% je ochotno přijmout Roma ke svým osobním přátelům,
- 57,2% je ochotnou přijmout Romy za své sousedy,
- 77,3% je ochotno přijmout Romy za své spolupracovníky,
- jen 6,5% je pro myšlenku vyloučení Romů z naší země.

Zcela jiné výsledky byly zjištěny u studentů střední zdravotnické školy. Tyto výsledky byly zcela alarmující:

- 14% by odmítlo Roma jako spolupracovníka,
- 20% by Roma přijalo pouze jako turistu, či návštěvníka v naší zemi,
- 24% uvedlo, že by měli být Romové vyhoštěni z naší země a „spíše ano“ uvedlo 21% studentů,
- pro 39% studentů je ošetřování romského pacienta nepříjemné,
- se zdravotnickým zařízením určeným výhradně pro Romy souhlasilo 21% respondentů.

Z těchto uvedených výzkumů jednoznačně vyplývá negativní postoj mladé generace k romské populaci. A jak uvádí autorka, je třeba se ptát, jaká je úroveň multikulturní výchovy na středních školách a pedagogických fakultách. (Švingalová a Kotlár, 2010, s. 102-103)

3.3 Postoje české společnosti k cizincům

Některé výzkumy, které chtěly zobrazit postoj české společnosti k příslušníkům národnostních menšin přinesly následující poznatky:

- zesilující se odmítavé stanovisko české společnosti k cizincům,
- existující výhrady vůči cizincům pramenící z názoru, že na rostoucí kriminalitě se významně podílí cizinci,
- diferencující postoje české společnosti k různým národnostním menšinám – jiný postoj projevila česká společnost k Slovákům, Francouzům a jiný k Romům,
- česká společnost dává přednost tomu, aby se cizinci přizpůsobili našim zvyklostem.
(Průcha, 2001, s.125-126)

V rámci projektu *Výchova k toleranci a proti rasismu* bylo na vybraných základních školách realizováno několik odborných přednášek s cílem pozměnit postoj žáků žádoucím směrem. Žáci základních škol měli napsat eseje na zadané téma jednak před přednáškou a po přednášce. Autoři sondy dospěli k překvapujícím výsledkům, kdy byly vyčleněny tři skupiny žáků podle celkových postojů:

- **protirasistická skupina:** představuje 58% žáků. Žáci jednoznačně odmítli rasismus a naopak projevili otevřenost k multikulturní společnosti,
- **rasistická skupina:** představuje nejmenší podíl, asi 7%. Žáci projevují negativní postoj k jiným rasám,
- **nevyhraněná skupina:** vyjadřuje 33% žáků. Jejich názory nejsou ani rasistické, ani protirasistické. (Šišková, 1998, s. 130 – 146)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 POSTOJ STUDENTŮ K NÁRODNOSTNÍM MENŠINÁM

Praktická část této bakalářské práce je zaměřena na výzkum postojů studentů k cizincům, k národnostním menšinám. Nejprve bylo třeba stanovit výzkumný problém a cíl výzkumu. Následuje popis výzkumného souboru a vybrané výzkumné metody. V poslední kapitole jsou vyhodnoceny data výzkumu.

4.1 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Výzkumný problém zní:

Jaké jsou postoje studentů středních škol k příslušníkům národnostních menšin?

Na základně stanoveného problému je hlavním cílem práce zmapovat postoje studentů k národnostním menšinám. Pro výzkum byly vybrány jen některé národnostní menšiny. Kritériem pro výběr se stalo několik požadavků:

- Vyloučit z výběru ty národnostní skupiny, které jsou zároveň našimi sousedními státy
- Zahrnout do výběru romskou národnostní menšinu
- Vybrat tři nejpočetnější národnostní menšiny žijící v ČR.

Byly vybrány ukrajinská, vietnamská, ruská a romská národnostní menšina.

4.2 Výzkumný soubor

Jako výzkumný soubor byli vybráni studenti druhých a třetích ročníků jak čtyřletého tak i šestiletého studia na Gymnáziu v Hranicích, celkem tedy šest tříd. Gymnázium Hranice bylo vybráno díky své dostupnosti a možnosti nejrychlejšího sběru dat od studentů. Dotazník vyplnilo celkem 139 studentů, z toho 53 chlapců a 86 dívek.

Gymnázium Hranice má dlouholetou tradici, bylo založeno již roku 1871. Stále plní své staronové poslání, a to přípravu studentů na studium na vysoké škole. Studium na škole již není zaměřeno na přírodovědecké, všeobecné a humanitní studium, ale od roku 1992 jen na všeobecné studium. Své zaměření si volí studenti sami v rámci povinně volitelných předmětů, které je poté vodítkem pro volbu daného typu vysoké školy. Systém volitelných předmětů si studenti volí od druhého do čtvrtého ročníku. Vedle čtyřletého studia gymnázium nabízí od roku 1994 možnost šestiletého studia. (Langer, 2013)

Jeden z hlavních cílů gymnázia je připravit všestranně vzdělaného studenta, který je schopný řešit standardní a nestandardní situace a připravit ho na vysokou školu a vstup do dalšího života. Pro tyto úspěchy gymnázia hovoří i procenta přijatých studentů na vysoké školy. (Libosvár a Holešovský, 2013)

Školní rok 2006/2007	4. A	4. B	V6. A	Celkem studentů
Počet studentů, kteří se hlásili na VŠ	27	29	28	84
Počet studentů, kteří byli přijati na VŠ	24	28	28	80
Vyjádřeno v procentech	89%	97%	100%	95%

tabulka 3: Studenti přijatí na vysokou školu

4.3 Výzkumná metoda

Z dostupných metod kvantitativního výzkumu byla vybrána metoda dotazníku, která je také metodou nejfrekventovanější. Na rozdíl od interview nebo pozorování, které jsou časově náročné, je metoda dotazníku nejvhodnější a také časově nenáročná pro získání většího množství dat od respondentů.

Dotazník

Dotazník obsahuje 15 položek. Zařazeny byly položky uzavřené, polozavřené a otevřené, dále také alternativní, výčtové a škály neboli stupnice.

První okruh se věnoval zjištění věku a pohlaví dotazované osoby, dále byly zařazeny otázky zjišťující postoj studentů k národnostním menšinám. Při vypracování těchto položek bylo přihlédnuto k několika oblastem společenského života, které se dotýkají zejména vztahu majority k národnostním menšinám. Mezi tyto oblasti patří:

- Osobní vztah studenta k příslušníkovi národnostní menšiny, či k samotné národnostní menšině
- Pobyt národnostních menšin v České republice
- Politická práva národnostních menšin v ČR
- Diskriminace majoritní skupiny či národnostní menšiny
- Etnicky pluralitní škola

Mezi položky, které charakterizují osobní vztah studenta k národnostní menšině, byly zařazeny např. vyjádření míry tolerance studenta k jednotlivým národnostním menšinám,

schopnost navázání komunikace s příslušníkem národnostní menšiny, jak jsou studenti ochotni poskytnout příslušníkovi národnostní menšiny pomoc, nebo jaké mají studenti zkušenosti s národnostními menšinami, zda pozitivní nebo negativní. Respondenti měli v jedné z položek odpovídat na možnost, zda se příslušník národnostní menšiny může stát jejich příbuzným nebo kamarádem.

Dotazník obsahoval i položky, kde měli studenti vyjádřit, zda existují národnostní menšiny, kterým by zakázali pobyt v naší republice a také tyto národnostní menšiny dále specifikovat. Na politická práva národnostních menšin se orientovala položka: Jak je důležité, aby byla ochraňována práva menšin? Svůj souhlas měli studenti vyjádřit nad výrokem, jestli mají příslušníci národnostních menšin více práv než my Češi. Přímo diskriminace se týkaly položky, zda náš stát diskriminuje národnostní menšiny a s touto položkou související nejčastější důvody diskriminace u nás. Dále zda se samotní studenti jako příslušníci majoritní skupiny cítí v naší zemi diskriminováni. Posledním okruhem byla myšlenka etnicky pluralitní školy. Studenti měli vyjádřit svou míru respektu s národnostní menšinou, se kterou by navštěvovali společně jednu školu, popř. třídu.

Ve všech třídách byl při rozdělování přítomen výzkumník. Bylo to hlavně z toho důvodu, aby mohly být vysvětleny případné nedorozumění, či nepochopení některých otázek a také aby byla zaručena kontrola správnosti vyplnění jednotlivých otázek.

Ještě před samotným vyplňováním dotazníku musely být studentům vysvětleny některé pojmy, u kterých by mohlo dojít k mylnému pochopení. Jednalo se zejména o pojmy:

- národnostní menšina
- majoritní skupina
- opačná diskriminace
- etnicky pluralitní školní třída

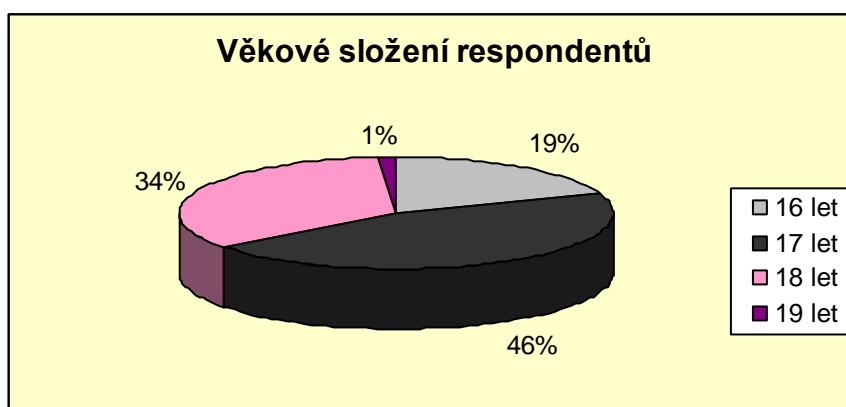
4.4 Vyhodnocení dat

Položky dotazníku byly vyhodnoceny pomocí aritmetického průměru a četnosti. Pro lepší orientaci byly některé výsledky položek dotazníku zobrazeny v grafech. Tyto grafy obsahují informace o dané problematice a výsledky jsou zobrazeny jak v číslech tak v procentech.

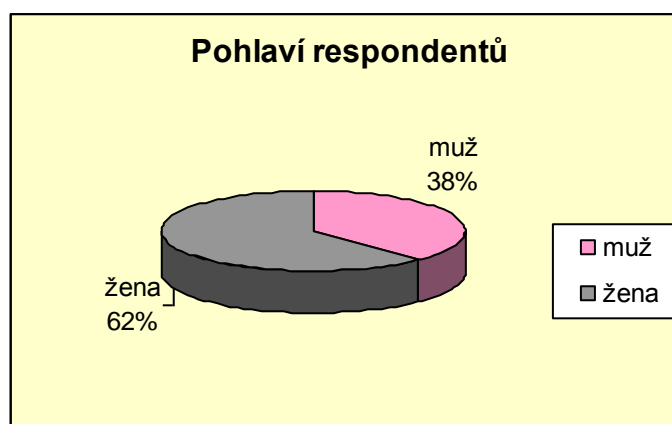
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Věkové složení a pohlaví studentů

Dotazník byl rozdělen mezi studenty druhých a třetí ročníků jak čtyřletého, tak i šestiletého studia na gymnáziu v Hranicích. Věkové složení se pohybovalo od 16 do 19 let. Studentů ve věku 16 let bylo početně nejvíce celkem 46%, 18 let mělo 34% studentů a 17 let 19% studentů. 2 studenti měli 19 let, což tvoří 2% výzkumného vzorku. Dotazník vyplnilo celkem 139 studentů, z toho 53 chlapců a 86 dívek.

graf 1: Věkové složení respondentů

graf 2: Pohlaví respondentů

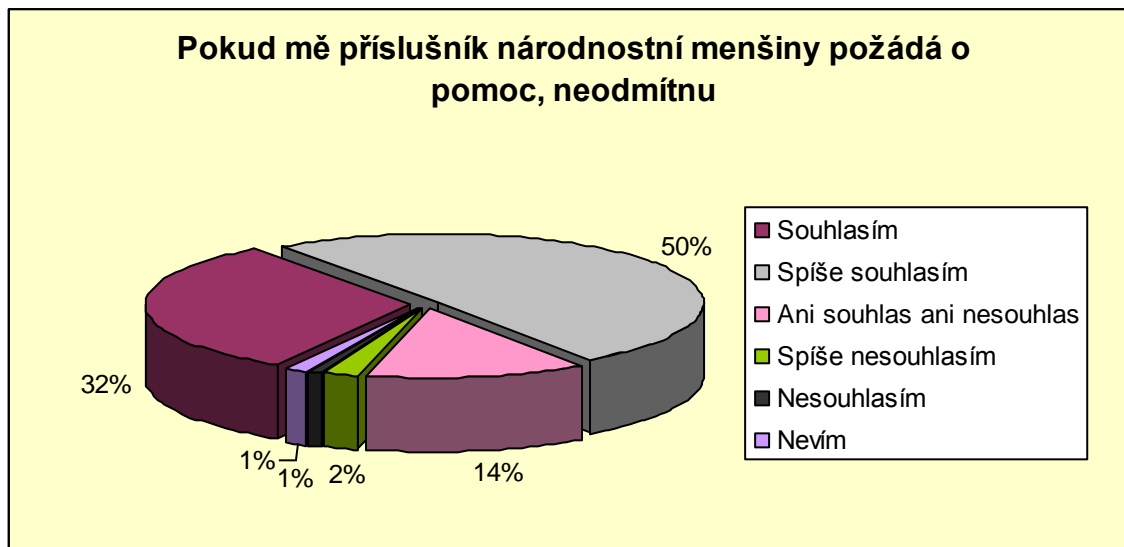
Osobní vztah studentů k národnostním menšinám

Nejširší okruh otázek se týkal přímo vztahu studenta k příslušníkům národnostních menšin. Nejprve měli studenti zhodnotit stav kultury v naší zemi, zda je ovlivněna národnostními menšinami u nás žijícími. Měli k dispozici stupnici 1-7, kde hodnota 1 znamenala, že naši kulturu narušuje kultura národnostních menšin a hodnota 7 znamenala, že ji obohacují.

Výsledným průměrem byla hodnota **3,83**, která jednoznačně vypovídá o neutrálním postoji studentů. Existují menšiny, které kulturu narušují a také ty, které ji obohacují. I když 75% chlapců vyjádřilo svůj neutrální postoj (hodnota 3–17 chlapců, hodnota 4–13 chlapců a hodnota 5–10 chlapců), 20% se přiklání k narušování naší kultury národnostními menšinami. Opačný názor vyjádřily dívky, 13% souhlasí s obohacováním naší kultury (80% dívek vyjadřuje neutrální postoj: 3-25 dívek, 4-29 dívek a 5-15 dívek) a jen 7% si myslí, že menšiny naší kulturu narušují.

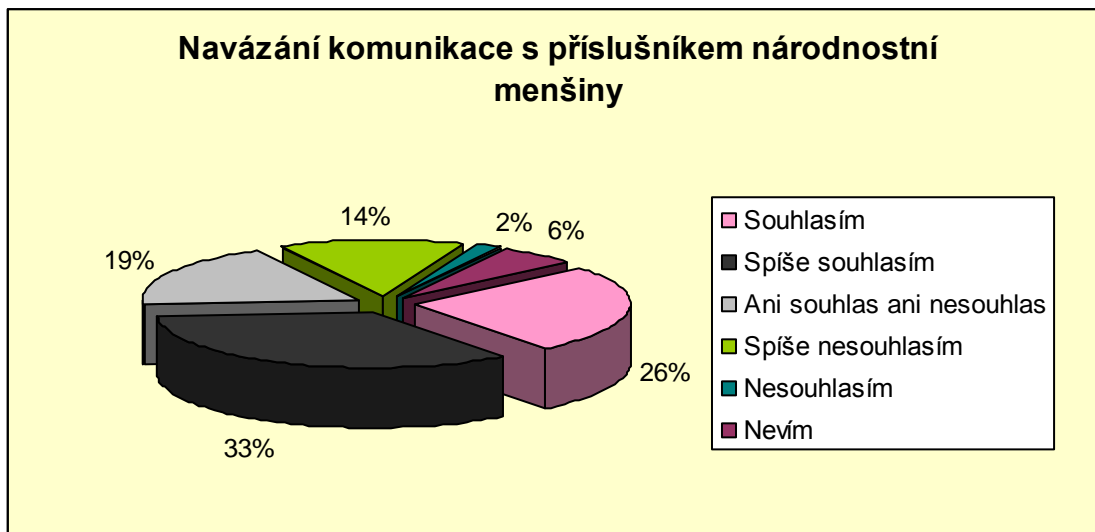
Svoji toleranci měli studenti vyjádřit k vybraným národnostním menšinám, kterými byly: vietnamská, romská, ruská a ukrajinská národnostní menšina. Měli opět k dispozici možnost sedmistupňové škály, kde hodnota 1 znamenala žádnou toleranci k menšině a hodnota 7 plnou toleranci. Nejtolerantnější postoj vyjádřili studenti k Vietnamcům, kteří byli ohodnoceni celkovou průměrnou hodnotou **5,10**. Hodnotu **5,04** získali Rusové a ještě o něco méně **4,98** Ukrajinci. Nejhuře dopadli Romové, kteří získali jen **2,51**. Můžeme říci, že skupiny ukrajinské, vietnamské a ruské národnostní menšiny jsou tolerovány stejnou mírou, i když se hodnoty u obou pohlaví nepatrně mění (dívky vyjádřily nejtolerantnější postoj k Rusům 5,16, dále k Ukrajincům 5,08 a k Vietnamcům 5,05. Chlapci byli nejtolerantnější k Vietnamcům 5,18, dále k Rusům 4,83 a Ukrajincům 4,83). Ale postoje studentů k romské národnostní menšině je zcela jiný a studenti vyjádřili naprosto netolerantní vztah. Přece jen tolerantnější k Romům byli chlapci 2,64, zatímco dívky jen o něco méně 2,44.

Jak se studenti staví k pomoci druhému člověku v nesnázích, i když se jedná o příslušníka národnostní menšiny, vypovídala další otázka. 82% studentů neodmítne svou pomoc (32% zcela souhlasí a 50% spíše souhlasí). 14% studentů rozlišuje i v tomto případě mezi národnostmi a rozhodovalo by se podle dané národnosti. Jen 3% studentů by pomoc neposkytlo (2% spíše ne a 1% vůbec ne). Je třeba zde rozlišit názor chlapců a dívek. 85% dívek by svou pomoc poskytlo (37% zcela souhlasí a 48% spíše souhlasí) a jen 14% by se rozhodovalo podle národnosti. Zatímco 77% chlapců by svou pomoc poskytlo (23% zcela souhlasí a 54% spíše souhlasí), 13% by se rozhodovalo podle národnosti a 8% by svou pomoc odmítlo poskytnout (6% spíše nesouhlasí a 2% zcela nesouhlasí).

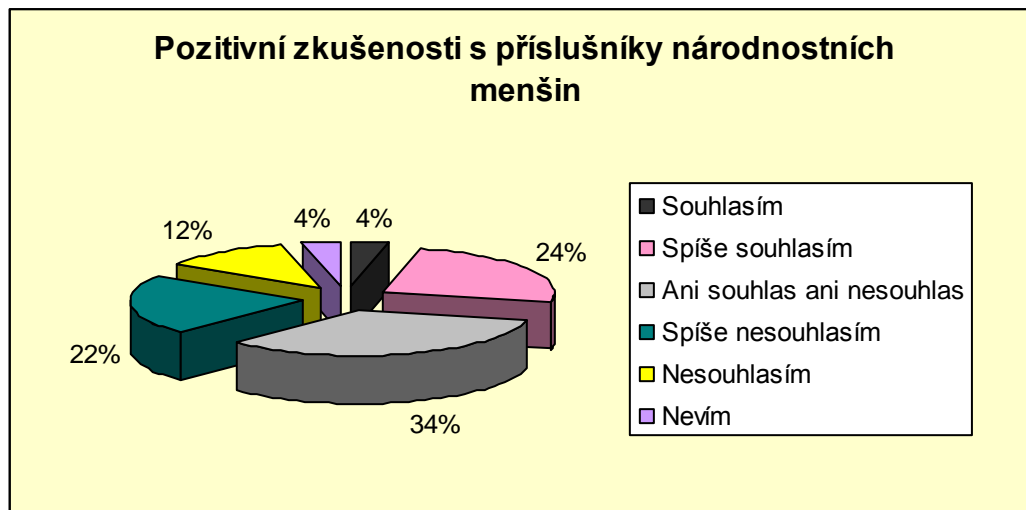
graf 3: Možnost pomoci příslušníkovi národnostní menšiny

Komunikovat s jinou národnostní menšinou nedělá problém dvěma třetinám studentů (26% zcela souhlasí a 33% spíše souhlasí). 19% by se rozhodovalo podle národnosti, 16% studentů má problémy mluvit s národnostními menšinami (14% spíše nesouhlasí a 2% zcela nesouhlasí) a 6% studentů neví. Rozdíly se objevily ve výpovědích chlapců a dívek, kdy jen 49% chlapců souhlasilo s komunikací (19% zcela souhlasí a 30% spíše souhlasí) a dívek souhlasilo skoro 70% (30% zcela souhlasí a 37% spíše souhlasí). A naopak nesouhlasilo 23% chlapců (19% spíše nesouhlasí a 4% nesouhlasí) a jen 11% dívek (10% spíše nesouhlasí a 1% nesouhlasí).

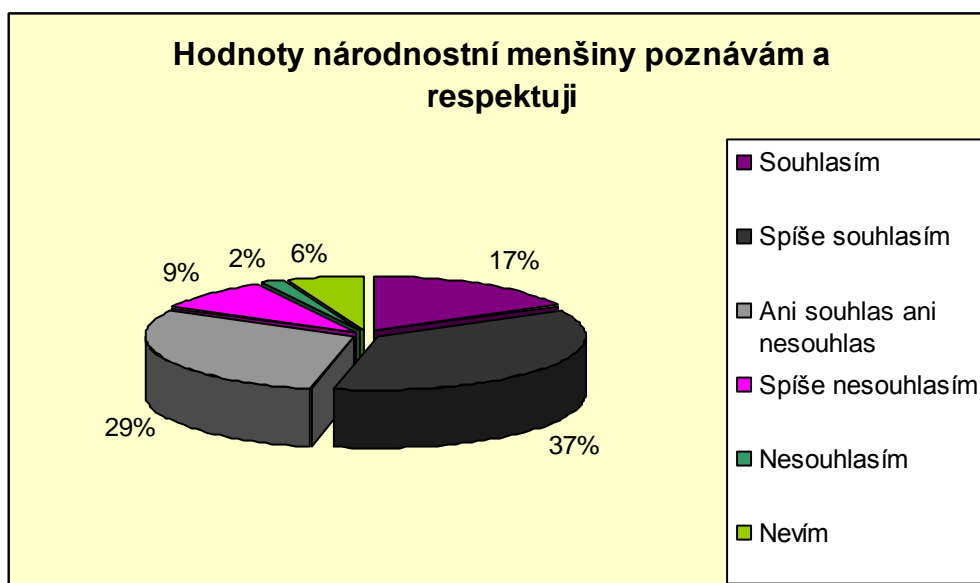
graf 4: Schopnost komunikovat s příslušníky národnostních menšin

Když měli studenti říci, jaké mají zkušenosti s národnostními menšinami, jestli pozitivní nebo negativní, rozdělili se stejnoměrně do tří skupin. Jedna skupina 28% studentů souhlasila s pozitivními zkušenostmi (4% zcela souhlasí a 24% spíše souhlasí), 34% mělo negativní zkušenosti (22% spíše nesouhlasí a 12% nesouhlasí) a stejné procento 34% vyjádřilo svůj „*ani souhlas ani nesouhlas*“, což značí, že jejich zkušenosti s národnostmi se mísí. Jiné zkušenosti měli dívky, celá jedna třetina 35% má pozitivní zkušenosti (6% zcela souhlasí a 29% spíše souhlasí), třetina dívek 35% rozlišovala mezi národnostmi vyjádřením svého „*ani souhlas ani nesouhlas*“ a poslední třetina měla prozatím negativní zkušenosti (20% spíše nesouhlasí a 9% nesouhlasí). Výpovědi chlapců byl zcela jiné. Jen 17% souhlasilo s pozitivními zkušenostmi a celých 42% nesouhlasilo (25% spíše nesouhlasí a 17% nesouhlasí).

graf 5: Pozitivní zkušenosti s národnostními menšinami

Hodnoty národnostních menšin poznává a respektuje přes polovina studentů (17% plně souhlasím, 37% spíše souhlasím). Necelých 30% dotazovaných uvedlo, že respektuje hodnoty jen některých národnostních menšin (29% odpovědělo „*ani souhlas ani nesouhlas*“) a odmítá je respektovat 11% studentů.

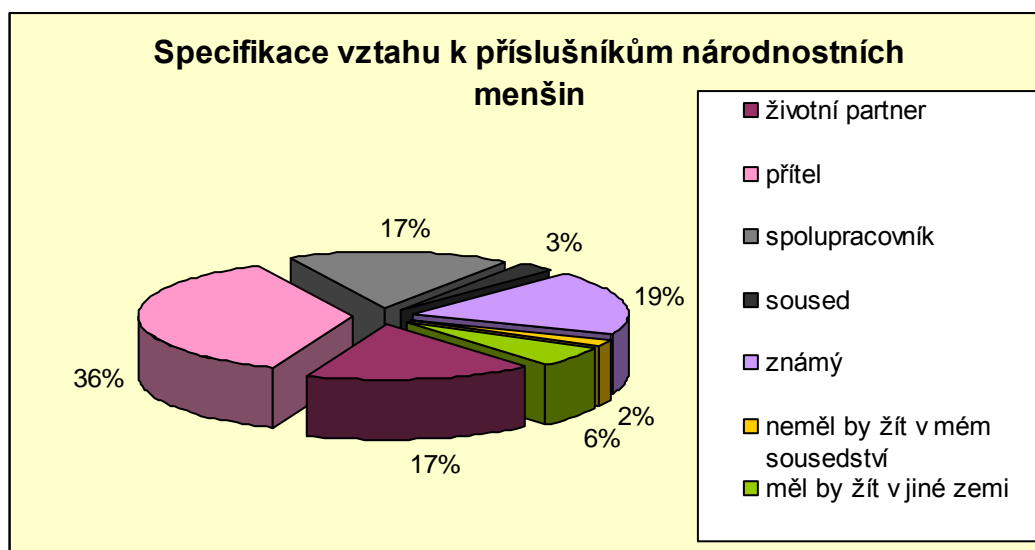

graf 6: Poznávání a respekt k hodnotám národnostních menšin

Specifikace vztahu studenta a příslušníka národnostní menšiny

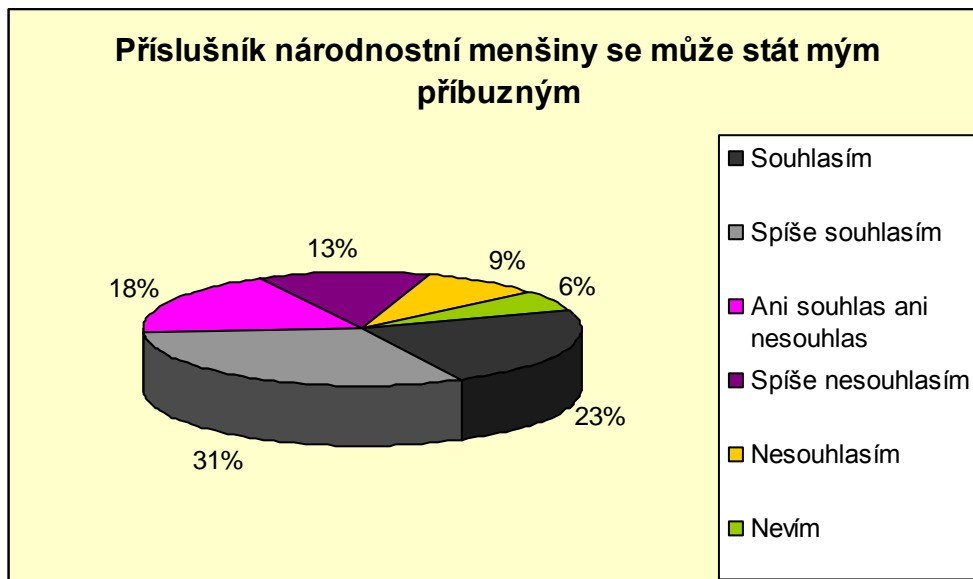
V dotazníku byl zařazen okruh otázek, kde měli studenti označit příslušníka národnostní menšiny buď za svého životního partnera, za přítele, za spolupracovníka, za souseda nebo za známého, také mohli vybírat možnost, aby příslušníci nežili v jejich sousedství, nebo

dokonce žili v jiné zemi. 17% studentů by přijalo příslušníka za svého životního partnera, pro 36% studentů by mohl být přítelem a pětina by jej mohla považovat za známého. Šestina studentů by s cizincem pracovala na stejném pracovišti, ale jen 3% by chtělo cizince za svého souseda. Celých 17% studentů vyjádřilo názor, aby národnostní menšiny žily v jiné zemi. Pokud zhodnotíme výpovědi chlapců a děvčat, značné rozdíly se vyskytly v přijetí příslušníka národnostní menšiny za známého a také v názoru, aby národnostní menšiny žily v jiné zemi. Celých 11% chlapců by přijalo, aby žily národnostní menšiny v jiné zemi, zatímco dívek jen 2%. Naopak za známého by příslušníka národnostní menšiny přijala celá čtvrtina dívek (24%), zatímco jen 11% chlapců.

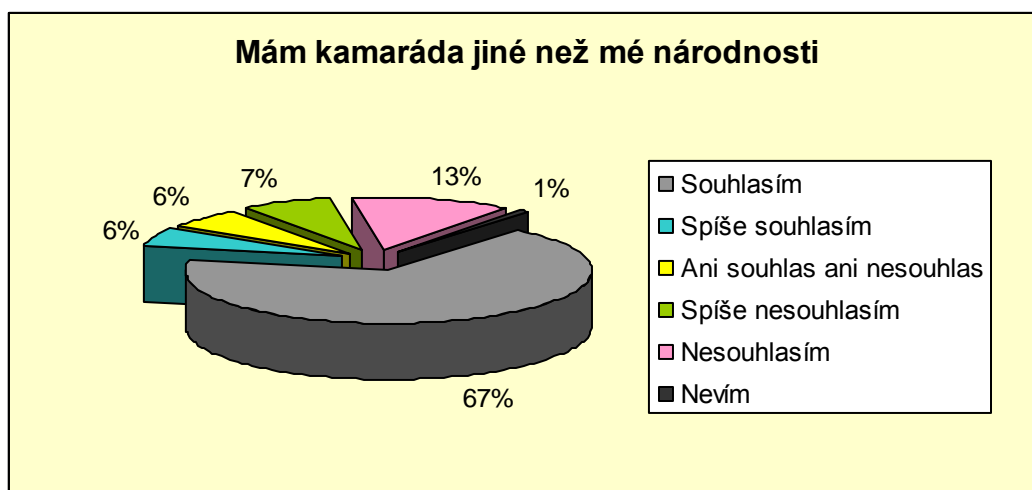
graf 7: Specifikace vztahu k příslušníkům národnostních menšin

Samostatně měli studenti odpovídat na možnost, zda se příslušník národnostní menšiny může stát jejich příbuzným. Něco málo přes polovina studentů by příslušníka přijalo (23% zcela souhlasím a 31% spíše souhlasím). Šestina by se rozhodovala až podle národnosti a čtvrtina studentů je zcela proti (13% spíše nesouhlasí a 9% nesouhlasí). Zcela odlišné byly názory chlapců a dívek. Zatímco skoro 60% dívek by příslušníka za příbuzného přijalo, chlapci byli více odmítavější a přijala by jej jen necelá polovina.

graf 8: Příbuzenství s příslušníkem národnostní menšiny

Kamarádství s národnostní menšinou by přivítalo celkem 73% studentů (zcela souhlasí 67% a spíše souhlasí 6%). 6% vyjádřilo svůj souhlas a zároveň nesouhlas, což znamená, že ještě není rozhodnuto, nebo rozlišuje mezi národnostmi. Příslušníci některých národností se tedy stát kamarádem mohou a jiné ne. 20% studentů se vyjádřilo záporně a kamaráda jiné národnosti nechtějí (7% spíše nesouhlasí a 13% nesouhlasí). Výraznější rozdíly mezi názory chlapců a dívek na kamarádství s jinou národností se nevyskytly.

graf 9: Kamarádství s příslušníkem jiné národnostní menšiny

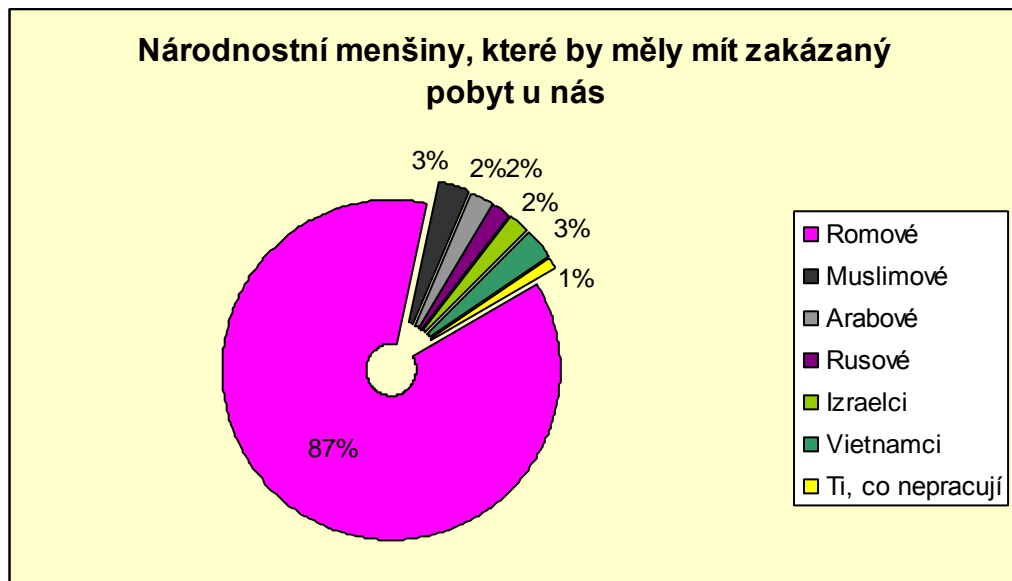
Pobyt národnostních menšin v České republice

Dále se měli studenti vyjádřit, zda existují národnostní menšiny, kterým by nejraději zakázali pobyt v naší republice. Překvapivě se 67% studentů vyslovilo, že by pobyt některým menšinám zakázal. Čtvrtina studentů je zcela tolerantní a pobyt by nezakazovala. 9% tento problém nevnímá a proto jejich odpověď zněla: „nevím.“ Chlapci byli v tomhle ohledu tolerantnější, o 11% více dívek (celkem 71%, zatímco chlapců 60%) se vyjádřilo pro zákaz pobytu.

graf 10: Zákaz pobytu pro některé národnostní menšiny

Hned následující otázka byla zaměřená na studenty, kteří by národnostním menšinám pobyt zakázali. Studenti měli jmenovat konkrétní národnostní menšiny. 87% by chtělo zákaz pobytu pro romskou národnostní menšinu, 3% získali Muslimové a Vietnamci a 2% Arabové, Rusové a Izraelci. Jedna studentka by prosadila zákaz pobytu pro ty menšiny, jejichž příslušníci nepracují, nechtějí pracovat a žijí z našich daní, nepřizpůsobiví.

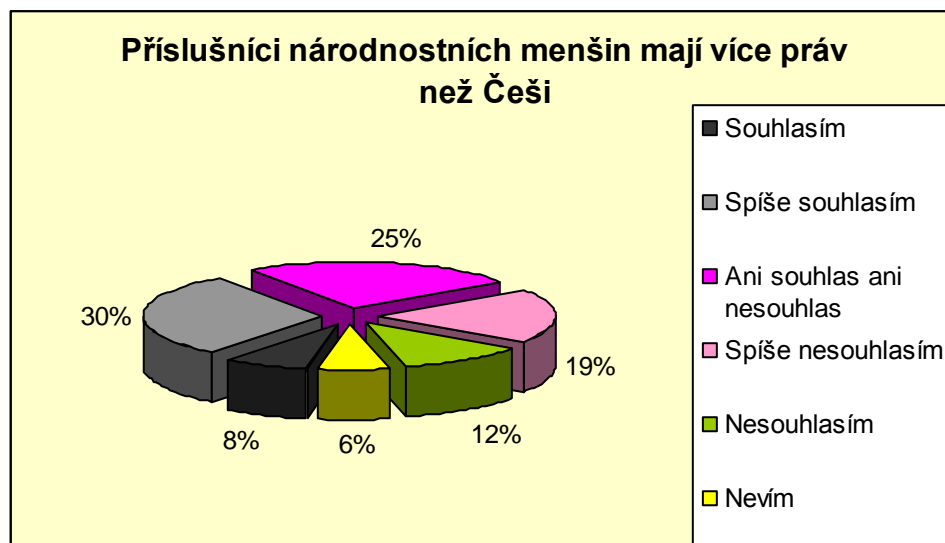

graf 11: Národnostní menšiny, které by měly mít zakázaný pobyt

Práva národnostních menšin

Na téma práv národnostních menšin v naší republice se měli studenti vyjádřit, jak je důležité, aby byly ochraňovány práva menšin. Studenti měli na výběr ze sedmistupňové škály, kde 1 znamenala málo důležité a 7 velmi důležité. Výslednou hodnotou byla hodnota **4,34**. Dívky kladly větší důležitost na ochraňování práv menšin než chlapci a zhodnotili ji číslem 4,5. Naproti tomu chlapci takovou důležitost nevidí a jejich hodnota byla 4,09.

Zda mají národnostní menšiny více práv než Češi, odpovídali studenti vytvořením dvou silných skupin, které buď souhlasily nebo nesouhlasily. 38% studentů s výrokem souhlasilo (8% zcela souhlasí a 30% spíše souhlasí) a 31% s ním nesouhlasilo. Čtvrtina studentů označila odpověď „*ani souhlas ani nesouhlas*“.

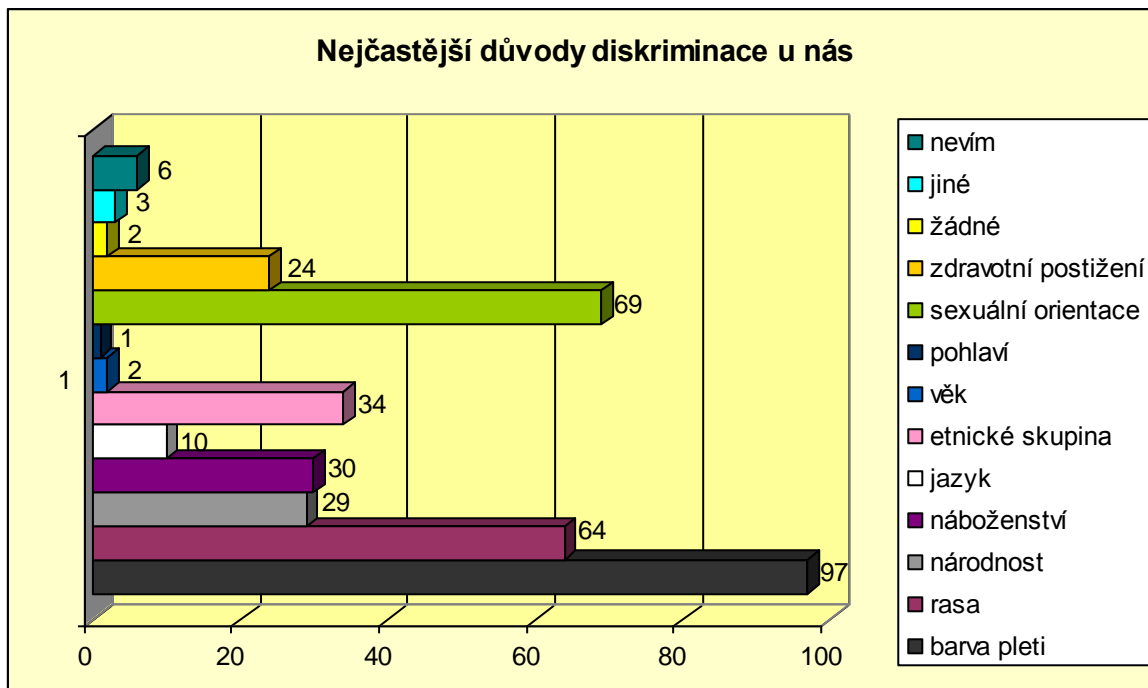

graf 12: Práva národnostních menšin

Diskriminace

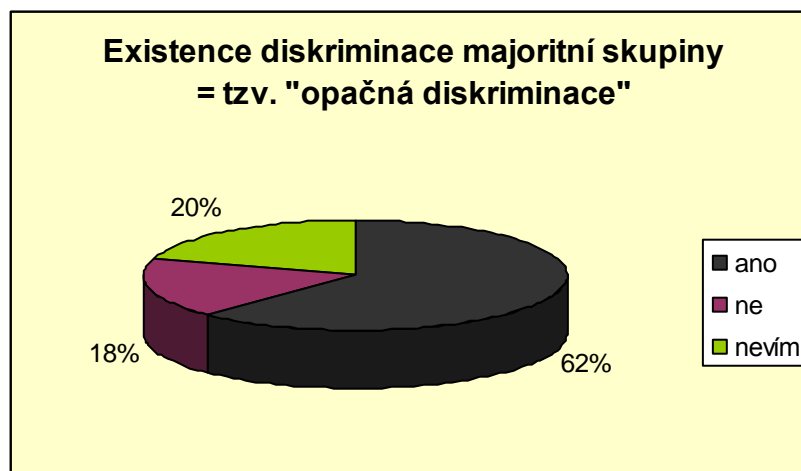
Na téma diskriminace se vyjadřovali studenti hned v několika položených otázkách. Zda náš stát diskriminuje národnostní menšiny měli studenti možnost výběru ze sedmi bodové stupnice, kde hodnota 1 znamenala vůbec nediskriminuje a hodnota 7 zcela diskriminuje. Názor studentů se projevil ve výsledku **2,37**, který hovoří o nediskriminujícím postoji našeho státu. Je nutné poznamenat, že celkem 91 studentů označilo hodnoty 1 a 2 – nediskriminující postoj státu k národnostním menšinám. Zatímco jen 9 studentů označilo hodnoty 6 a 7, které říkají, že náš stát menšiny diskriminuje.

Za nejčastější projevy diskriminace u nás označilo 70% studentů barvu pleti, 50% zatrhlo sexuální orientaci a 46% rasu. V rozmezí 21-24% studentů označilo etnickou skupinu, náboženství a národnost. 10 studentů označilo jazyk a nejméně hlasů získalo pohlaví (1 student) a věk (2 studenti). 2 studenti si myslí, že u nás nejsou žádné projevy diskriminace. 3 studenti označili, že existují ještě jiné projevy diskriminace a uvedli chování a povahu člověka.

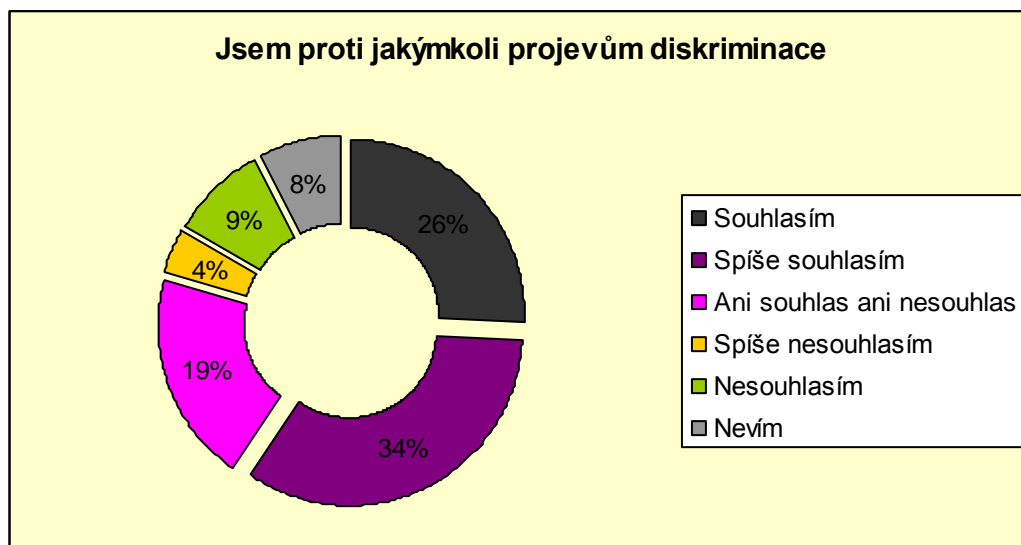
graf 13: Nejčastější důvody diskriminace u nás

Diskriminaci majoritní skupiny obyvatelstva, tzv. opačnou diskriminaci, vnímá 62% studentů. Naopak 18% studentů se jako příslušníci majority necítí vůbec diskriminováni. Zbývá pětina studentů diskriminaci většiny neumí posoudit a odpověděla, že neví.

graf 14: Existence „opačné diskriminace“

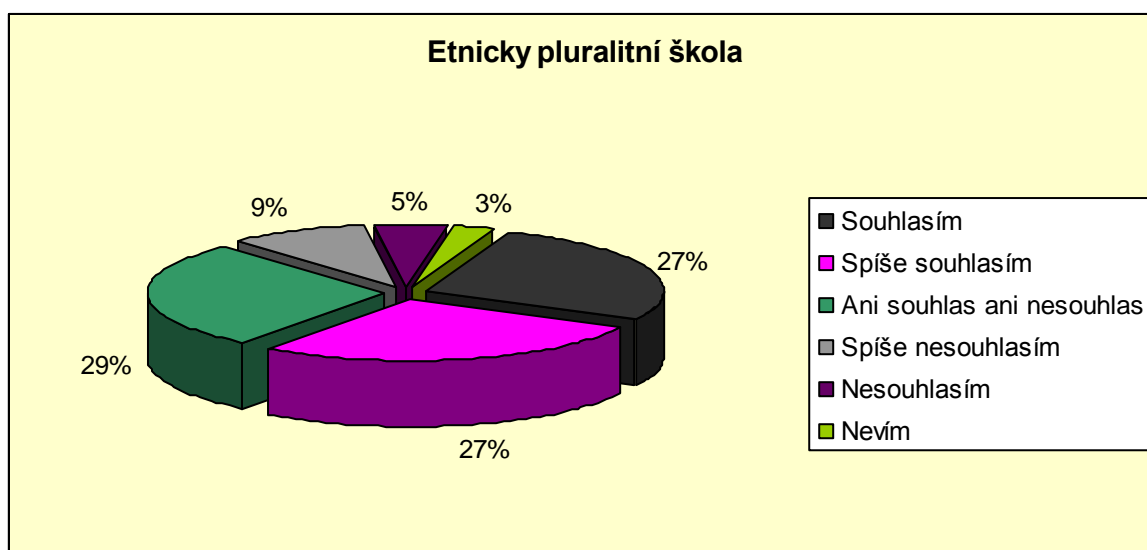
Jakékoli projevy diskriminace odsuzuje 60% studentů a jen 13% s ní souhlasí. V názoru studentů je překvapující pětina, která s diskriminací souhlasí a zároveň nesouhlasí, což značí že s diskriminací vůči některým národnostem souhlasí a vůči jiným ne.

graf 15: Nesouhlas s diskriminací

Etnicky pluralitní škola

Studenti se měli vyjádřit, zda by byli pro myšlenku etnicky pluralitní školy. Více než polovina jich souhlasila (54%). Třetina by se rozhodovala, které etnické skupiny by školu navštěvovaly (29% „*ani souhlas ani nesouhlas*“) a 14% studentů je zásadně proti a chtěli by navštěvovat etnicky jednotnou školu.

graf 16: Myšlenka etnicky pluralitní školy

I když studenti již vyjádřili svůj názor k myšlence etnicky pluralitní školy, měli dále ohodnotit míru respektu k národnostním menšinám navštěvujícím stejnou školu. K dispozici měli stupnici sedmi bodů, kde hodnota 1 znamenala nejméně respektuji a hodnota 7 nejví-

ce respektují. Nejvíce respektu projevili vietnamské národnostní menšině, kterou ohodnotili výsledným průměrem **5,91**. Společně na druhé velmi podobné pozici skončila ukrajinská a ruská národnostní menšina s hodnotami ukrajinská **5,28** a ruská **5,34**. Nejmenší hodnotu a tím i nejméně respektu získala romská národnostní menšina, jen **2,68** bodu.

5.1 Shrnutí výzkumu

Pokud bychom měli shrnout hlavní výsledky výzkumu, konstatovali bychom jasný závěr, že studenti mají vytvořený pozitivní tolerantní postoj k národnostním menšinám, respektují jejich individualitu, odlišnost, hodnoty i kulturu. Tento postoj dali najevo ve vyjádření míry tolerance, v poskytnutí potřebné pomoci, v přijetí příslušníka menšiny za svého příbuzného a dalších. Faktem ale zůstává, že studenti zcela diferencovali jednu národnostní menšinu; romskou. U více než poloviny studentů se projevila negativní postoj k Romům. Odpovídá tomu i položka, kde měli studenti jmenovat vlastnosti daných národnostních menšin. U Romů jmenovali jen samé negativní vlastnosti jako líní, hluchí, nepracovití, nevzdělaní, nepřizpůsobiví a mnoho dalších, mezi kladnými vlastnostmi se vyskytla jediná: veselí. I na otázku, kde měli studenti přímo jmenovat národnostní menšinu, která by měla mít zákaz pobytu v naší republice, zněla odpověď skoro 90% studentů Romové (samozřejmě je také nutno dodat, že tuto otázku mělo zodpovědět 67% respondentů, kteří se vyjádřili, že existují národnostní menšiny, kterým by zakázali pobyt u nás).

Pozitivním zjištěním je skutečnost, že pokud by potřeboval jakýkoli příslušník národnostní menšiny pomoc, 82% studentů by ji neodmítlo a jen jedna sedmina by se rozhodlo podle národnostní menšiny. Ani v komunikaci s menšinami nemají studenti problémy. Co se týká možnosti kamarádství, celé tři čtvrtiny studentů se této myšlence nebrání a dokonce menší pětina by jej přijala za svého životního partnera. Jen 8 studentů z celého souboru by bylo rádo, kdyby národnostní menšiny žily v jiné zemi. Zajímavý je pohled studentů na diskriminaci majoritní skupiny, kterou vnímá 62% studentů. Zřejmými důvody mohou být pracovní příležitosti, kdy proběhla v médiích zpráva, že národnostní menšiny berou práci „domácím“.

Ve studentech je jasně zakořeněný negativní postoj k romské národnostní menšině, který přebírali od svých rodičů a prarodičů a ještě podpořený mediálními zprávami. Mluví o tom vyjádření míry tolerance k jednotlivým národnostním menšinám. Toleranci projevili vietnamské, ruské a ukrajinské menšině. Naopak zcela negativní postoj projevili studenti

k Romům. Celých 55% Romy vůbec netoleruje a jen jeden student vyjádřil k Romům tolerantní postoj.

Závěr výzkumu můžeme shrnout následovně, postoje studentů se rozdělily na dvě skupiny, pozitivní a negativní. Srovnatelně stejné pozitivní postoje chovají studenti ke všem národnostním skupinám s výjimkou Romů. K těmto chovají negativní postoj, který vyjádřili hned v několika směrech: v míře tolerance, v zákazu pobytu u nás a také v myšlence etnic-ky pluralitní školy, kdy by s Romy jednu školu navštěvovat nechtěli.

ZÁVĚR

Cílem výzkumu bylo zjistit postoje studentů k národnostním menšinám. Zcela záměrně byly v dotazníku zařazené položky, které se orientovaly na všechny národnostní skupiny bez výjimky, ale také položky, které měly jasně definované národnostní menšiny a u kterých měli studenti vyjádřit svůj respekt a toleranci. Nutno konstatovat, že odpovědi „*ani souhlas ani nesouhlas*“ u některých položek dali studenti jasně najevo svůj rozdílný postoj k některým národnostem. Značné problémy totiž dělalo studentům vyjádřit svůj názor ke všem národnostním skupinám žijícím u nás. Řada menšin je nejen u studentů, ale u všech lidí zaškatulkována se znaménkem záporným a řada získala znaménko kladné.

Pokud zhodnotíme položky, kde byly vyjmenované národnostní menšiny, je zcela jasné, že studenti jsou tolerantní k Vietnamcům, Rusům i Ukrajincům, ale zcela netolerantní postoj projevují Romům. Je to dáno tím, že v naší společnosti je hluboko ukotvená představa, že Romové nepracují, jsou hluční, nepřizpůsobiví a jen parazitují na sociálních dávkách.

Pozitivním závěrem ale zůstává, že většina studentů (a je jich více než 70%) jsou schopni a ochotni s menšinami komunikovat, přátelit se s nimi a poznávat jejich kulturu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ARONSON, WILSON, AKERT, 2005 cit. podle Stanislav GÁLIK. *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-4247-2.
- [2] BROUČEK et al., 1991 cit. podle Jan PRŮCHA. *Multikulturní výchova. Teorie – praxe – výzkum*. Praha: ISV nakladatelství, 2001. ISBN 80-85866-72-2.
- [3] BORGIS, a.s., © 2003-2013. Uznání Vietnamců za menšinu mohou zhatit obchody s drogami. *Novinky.cz* [online]. [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/297411-uznani-vietnamcu-za-mensinu-mohou-zhatit-obchody-s-drogami.html>.
- [4] CERME, © 2010. Vietnamská menšina v ČR: Náboženství, kultura, soužití. *Cerme.cz* [online]. [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: http://www.cerme.cz/ukazka_stud_mat/04/04_04t.html.
- [5] COPYRIGHT, © 2009-2011. Výsledky sčítání. *Czso.cz* [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30629&th=&v=&vo=null&void=>.
- [6] ČERNOUŠKOVÁ, Viola, 1988. *Sociální postoje a možnost jejich měření v pedagogické praxi*. Olomouc: rektorát Univerzity Palackého v Olomouci.
- [7] DIDEROT, 1999 cit. podle Eva ŠVARCOVÁ. *Slovníček pojmů k multikulturní výchově*. Hradec Králové: Gaudeamus Hradec Králové, 2008. ISBN 978-80-7041-251-0.
- [8] EPAX, © 2008. Naše nabídka. *Varianty.cz* [online]. [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.varianty.cz/index.php?id=20¬ion=26>.
- [9] FAZIO, 1989 cit. podle Stanislav GÁLIK. *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-4247-2.
- [10] GÁLIK, Stanislav, 2012. *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-4247-2.
- [11] GULOVÁ, Lenka. *Analýza vzdělávacích potřeb romských žáků*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 223 s. ISBN 978-80-210-5342-7.

- [12] HALLEY, 1995 cit. podle Gabriele KHAN – SVIK. *Kultur und Ethnizität als Forschungsdimensionen. Von der Kulturanthropologie zur interkulturellen Pädagogik*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2008. ISBN 978-3-631-55204-9.
- [13] HECKMANN, Friedrich, 1992. *Ethnische Minderheiten, Volk und Nation. Sociologie inter-ethnischer Beziehungen*. Stuttgart: Ferdinand Enke Verlag. ISBN 3-432-99971-2.
- [14] HENSIEK, Joerg, 1999. *Ethnischer Regionalismus in Westeuropa – Ethnizität, Territorialität und Centrum-Peripherie-Konflikt zwischen Nationalstaatswendung und europäischer Integration*. Bonn: Philosophische Fakultät der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn.
- [15] HIRT, Tomáš et al., 2005. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit. Antropologická perspektiva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 80-86898-22-9.
- [16] HIRTLOVÁ, Petra a SRB, Vladimír (eds.), 2009. *Menšiny a integrující se Evropa. Sborník z mezinárodní vědecké konference*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky. ISBN 978-80-86879-23-9.
- [17] HLADÍK, Jakub, 2006. *Multikulturní výchova. Socializace a integrace menšin*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. ISBN 80-7318-424-9.
- [28] *Interkultureles Lernen in Ostmitteleuropa. Geschichte – Theorie – Methoden – Praxis*. Wien: Europäische Akademie für Lebensforschung, Integration und Zivilgesellschaft – EALIZ, 2011. ISBN 978-3-85031-152-6.
- [19] IVANOVÁ, 2005 cit. podle Eva ŠVARCOVÁ. *Slovníček pojmů k multikulturní výchově*. Hradec Králové: Gaudeamus Hradec Králové, 2008. ISBN 978-80-7041-251-0.
- [20] JIRÁSKOVÁ, Věra, 2006. *Multikulturní výchova. Předsudky a stereotypy*. Praha: Nakladatelství EPOCHA s.r.o. ISBN 80-87027-31-0.
- [21] KHAN-SVIK, Gabriele, 2008. *Kultur und Ethnizität als Forschungsdimensionen. Von der Kulturanthropologie zur interkulturellen Pädagogik*. Frankfurt am Main:

- Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften. ISBN 978-3-631-55204-9.
- [22] LANGER, Radovan, 2013. Naše škola. In: *gymnaziumhranice.cz* [online]. [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: http://gymnaziumhranice.cz/zakladni_udaje/nase_skola/.
- [23] LIBOSVÁR, Jiří a HOLEŠOVSKÝ Karel, 2013. Historie školy. In: *gymnaziumhranice.cz* [online]. [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: http://gymnaziumhranice.cz/zakladni_udaje/historie/.
- [24] MŠMT, © 2006-2012. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bílá kniha 2001. In: *msmt.cz* [online]. [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/bila-kniha/narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-bila-kniha-2001>.
- [25] NAKONEČNÝ, Milan, 2010. *Sociální psychologie*. Praha: Academia. ISBN 978-80-79721-216-2.
- [26] NAKONEČNÝ, Milan, 2003. *Psychologie osobnosti*. 2. vydání. Praha: Academia. ISBN 80-200-0628-1.
- [27] PELCOVÁ, Naděžda, 2009. *Multikulturalismus a multikulturní výchova*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-392-4.
- [28] PERLOFF, 2008 cit. podle Stanislav GÁLIK. *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-4247-2.
- [29] PETRUCIJOVÁ, Jelena et al., 2010. *Jeden svět – podpora multikulturní výchovy a vzdělávání*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě. ISBN 978-80-7368-874-5.
- [30] PIPKOVÁ a SALAČOVÁ. *Ruská národnostní menšina v Čechách* [online]. Hospodářská a kulturní studia PEF ČZU v Praze [cit. 2013-05-01]. Dostupný z: http://www.hks.re/domains/hks.re/wiki1/doku.php?id=rusove_v_cechach.
- [31] PRŮCHA, Jan, 2001. *Multikulturní výchova. Teorie – praxe – výzkum*. Praha: ISV nakladatelství. ISBN 80-85866-72-2.

- [32] PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ, 2003. *Pedagogický slovník*. 4. aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.
- [33] PRŮCHA, Jan, 2011. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-502-2.
- [34] RADOSTNÝ, Lukáš et al., 2011. *Žáci s odlišným jazykem v českých školách*. Praha: Meta – Sdružení pro příležitosti mladých imigrantů. ISBN 978-80-254-9175-1.
- [35] *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, 2007. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze. ISBN 978-80-87000-11-3.
- [36] SEDUKON, © 2011. Menšinový zákon. *Multikulturalitazlin.cz* [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: <http://www.multikulturalitazlin.cz/>.
- [37] *Sociální a kulturní antropologie*, 1993 cit. podle Jelena PETRUCIJOVÁ et al. *Jeden svět – podpora multikulturní výchovy a vzdělávání*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-874-5.
- [38] ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed.), 1998. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha. Portál s.r.o. ISBN 80-7178-285-8.
- [39] ŠVARCOVÁ, Eva, 2008. *Slovníček pojmů k multikulturní výchově*. Hradec Králové: Gaudeamus Hradec Králové. ISBN 978-80-7041-251-0.
- [40] ŠVINGALOVÁ, Dana a KOTLÁR, Miroslav (eds.), 2010. *Sborník příspěvků. Vzdělávání menšin a multikulturní výchova v evropském kontextu*. Liberec: Liberecké romské sdružení. ISBN 978-80-903953-4-3.
- [41] TYLOR, 1871 cit. podle Gabriele KHAN – SVIK. *Kultur und Ethnizität als Forschungsdimensionen. Von der Kulturanthropologie zur interkulturellen Pädagogik*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2008. ISBN 978-3-631-55204-9.
- [42] Ukrajinská iniciativa v ČR, ©2013. O nás. *Ukrajinci.cz* [online]. [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://ukrajinci.cz/aktuality/>.
- [43] VASQUEZ, 1982 cit. podle Jan PRŮCHA. *Multikulturní výchova. Teorie – praxe – výzkum*. Praha: ISV nakladatelství, 2001. ISBN 80-85866-72-2.

- [44] *Velký sociologický slovník*, 1996. Praha: Univerzita Karlova vydavatelství KAROLINUM. ISBN 80-7184-164-1.
- [45] VÝROST, Jozef a SLAMĚNÍK Ivan, 2008. *Sociální psychologie*. 2. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-1428-8.
- [46] *Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin (menšinový zákon)*.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj.	a jiné.
atd.	a tak dále.
apod.	a podobně.
ČR	Česká republika
např.	například
popř.	popřípadě
RVP	Rámcový vzdělávací program
ŠVP	Školní vzdělávací program
tzv.	takzvaně

SEZNAM TABULEK

tabulka 1: Národnostní menšiny žijící v ČR	25
tabulka 2: Přehled obyvatelstva se dvěma národnostmi	26
tabulka 3: Studenti přijatí na vysokou školu	40
graf 117: Věkové složení respondentů 42	
graf 2: Pohlaví respondentů	42
graf 3: Možnost pomoci příslušníkovi národnostní menšiny	44
graf 4: Schopnost komunikovat s příslušníky národnostních menšin	45
graf 5: Pozitivní zkušenosti s národnostními menšinami	46
graf 6: Poznávání a respekt k hodnotám národnostních menšin	46
graf 7: Specifikace vztahu k příslušníkům národnostních menšin	47
graf 8: Příbuzenství s příslušníkem národnostní menšiny	48
graf 9: Kamarádství s příslušníkem jiné národnostní menšiny	48
graf 10: Zákaz pobytu pro některé národnostní menšiny	49
graf 11: Národnostní menšiny, které by měly mít zakázaný pobyt	50
graf 12: Práva národnostních menšin	51
graf 13: Nejčastější důvody diskriminace u nás	52
graf 14: Existence „opačné diskriminace“	52
graf 15: Nesouhlas s diskriminací	53
graf 16: Myšlenka etnicky pluralitní školy	53

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Dotazník.....	65
---------------------------	----

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Milé studentky a studenti,

chtěla bych Vás poprosit o spolupráci na mém výzkumu *Postoje středoškolských studentů k příslušníkům národnostních menšin*. Pro výzkum byly účelově vybrány tyto národnostní menšiny: Ukrajinci, Vietnamci, Rusové a Romové. Dotazník je anonymní a výsledky z něj budou použity pouze pro účely tohoto výzkumu.

Děkuji

Zlata Horká

1) Věk: _____let

muž

2) Pohlaví: žena

3) Myslíte si, že národnostní menšiny obohacují nebo narušují kulturu naší země? Označte na stupnici 1-7, kde 1 znamená velmi narušují a 7 obohacují kulturu:

1 2 3 4 5 6 7

4) Vyjádřete svoji míru tolerance ke jmenované národnostní menšině žijící v ČR. Označte na stupnici 1-7, kde 1 znamená vůbec netoleruji a 7 plně toleruji.

Ukrajinci	1	2	3	4	5	6	7
-----------	---	---	---	---	---	---	---

Vietnamci	1	2	3	4	5	6	7
-----------	---	---	---	---	---	---	---

Romové	1	2	3	4	5	6	7
--------	---	---	---	---	---	---	---

Rusové	1	2	3	4	5	6	7
--------	---	---	---	---	---	---	---

5) Vyjádřete svůj souhlas či nesouhlas s danými výroky:

	Souhlasím	Spíše souhlasím	Ani souhlas ani nesouhlas	Spíše nesouhla- sím	Nesouhlasím	Nevím
Mám kamaráda jiné než mé národnosti.						
Pokud mě příslušník nár. menšiny požádá o pomoc, neodmítnu.						
Navázat komunikaci s příslušníky menšiny mi nedělá problém.						
Mé zkušenosti s národnostními menšinami jsou pozitivní.						

6) Jak je pro Vás důležité, aby byla ochraňována práva menšin? Označte na stupnici 1- 7, kde 1 znamená málo důležité a 7 velmi důležité.

1 2 3 4 5 6 7

7) Myslíte si, že náš stát diskriminuje národnostní menšiny? Označte na stupnici 1-7, kde 1 znamená vůbec nediskriminuje a 7 zcela diskriminuje.

1 2 3 4 5 6 7

8) Jaké jsou podle Vás nejčastější důvody diskriminace u nás. Označte max. 3:

- barva pleti
- rasa
- národnost
- náboženství
- jazyk
- etnická skupina
- věk
- pohlaví
- sexuální orientace
- zdravotní postižení
- žádné
- jiné: _____
- nevím

9) Jaké vlastnosti Vás napadnou ve spojení s danou národnostní menšinou? Napište alespoň 2 vlastnosti:

Ukrajinci: _____

Vietnamci: _____

Romové: _____

Rusové: _____

10) Vyberte z daných možností tu, která nejlépe vystihuje Váš vztah k příslušníkům národnostní menšiny. Příslušník by:

☐ mohl být mým životním partnerem	☐ mohl být mým sousedem
☐ mohl být mým přítelem	☐ mohl být mým známým
☐ mohl být mým spolupracovníkem	☐ neměl žít v mém sousedství
	☐ měl žít v jiné zemi

11) Myslíte si, že majoritní skupina v naší republice je diskriminována na úkor národnostních menšin, tzv. „opačná diskriminace“?

- Ano
- Ne
- Nevím

12) Existují národnostní menšiny, kterým byste zakázal pobyt v naší republice?

- Ano
- Ne
- Nevím

13) Pokud ANO uveďte, prosím, které: _____

14) Vyjádřete svůj souhlas či nesouhlas s danými výroky:

	Souhlasím	Spíše souhlasím	Ani souhlas ani nesouhlas	Spíše nesouhla- sím	Nesouhlasím	Nevím
Poznávám hodnoty národnostní menšiny a respektuji je.						
Příslušníci národnostní menšiny mají více práv než Češi.						
Příslušník národnostní menšiny se může stát mým příbuzným.						
Jsem proti jakýmkoli výrazům diskriminace.						
Jsem otevřený/á myšlence etnicky pluralitní školní třídě.						

15) Pokud byste chodili do školy společně s příslušníky národnostních menšin, které národnostní menšiny byste respektovali ve třídě? Označte na stupnici 1-7, kde 1 znamená nejméně respektuji a 7 nejvíce respektuji.

Ukrajinci	1	2	3	4	5	6	7
Vietnamci	1	2	3	4	5	6	7
Romové	1	2	3	4	5	6	7
Rusové	1	2	3	4	5	6	7

Děkuji za Váš čas a ochotu, kterou jste věnoval/a vyplnění tohoto dotazníku.